

LAPSI JA VANHEMPIEN ERO

Lapsuudessa koetun vanhempien eron vaikutukset elämään

Sanna Järvelä

Kandidaatin tutkielma

Sosiaalityö

Avoin yliopisto

Jyväskylän yliopisto

Kevät 2020

TIIVISTELMÄ

Lapsi ja vanhempien ero – Lapsuudessa koetun vanhempien eron vaikutukset elämään.

Sanna Järvelä

Kandidaatin tutkielma

Avoin yliopisto

Jyväskylän yliopisto

Kevät 2020

27 sivua + 1 liitettä

Kirjallisuuteen perustuvassa kandidaatin tutkielmassa tutkimustehtävänä oli selvittää ja kuvata lapsuudessa koetun vanhempien eron vaikutuksia elämään. Aineisto kerättiin maaliskuussa 2020. Mukaan valikoitui 8 tutkimusta, joiden analysoinnissa käytettiin menetelmänä induktiivista sisällysanalyysia.

Vanhempien eron todettiin aiheuttavan lapsille monenlaisia tunteita ja pelkoja. Riidattomien vanhempien ero nähtiin olevan lapsille odottamaton ja enemmän haitallinen, kun taas hyvin riitaisten vanhempien erolla nähtiin olevan myönteisiä vaikutuksia lapsen elämään ja lasten kokeneen eron tuolloin enemmän helpotuksena. Vanhempien hyvä yhteistyö sekä lapsen ja vanhemman suhteen säilyminen nähtiin erityisen merkityksellisinä. Yhteistyö vanhempien välillä osoittautui kuitenkin tutkimusten valossa usein riittäväksi. Mitä riittävämmät vanhemmat olivat, sitä enemmän siitä aiheutui huolta lapsille. Vanhempien riitoja aiheuttivat usein lapsen asioiden järjestelyyn liittyvät asiat. Lojalisuusristiriitaan joutuminen oli lapsille erityisen vahingollista. Osa tutkimuksista oli sitä mieltä, että lasten suhde vanhempaan etääntyi eron jälkeen, osa näki suhteen säilyneen ennallaan. Etääntymistä nähtiin tapahtuneen eniten pojan ja isän välisissä suhteissa. Vanhempien eron kokeneilla lapsilla todettiin enemmän elämänmuutoksia- ja tapahtumia sekä enemmän negatiiviseksi nähtyjä elämäntapahtumia kuten lyhyempää koulutusta ja omia avioeroja. Lapsuudessa koetun vanhempien eron todettiin myös suurentavan riskiä omille pari- ja ihmissuhdeongelmille. Eronneiden vanhempien lapsilla, erityisesti tytöillä, havaittiin lisäksi vertailuryhmiä enemmän psyykkistä oireilua kuten masennusta ja ahdistusta.

Asiasanat: lapsi ja vanhempien ero, erolapset, eroaminen, lapsuus, lapsen perhe

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	4
2	LAPSI JA VANHEMPIEN ERO.....	6
2.1	Lapsuuden määrittely ja lapsuus tutkimuskohteena	6
2.2	Lapsen perhe muutoksessa	9
2.3	Erot lapsiperheissä.....	10
3	TUTKIELMAN TOTEUTUS.....	14
3.1	Tutkimustehtävä, aineiston keruu ja sen esittely	14
3.2	Aineiston käsittely	16
3.3	Luotettavuuden arviointi.....	17
4	LAPSUUDESSA KOETUN VANHEMPIEN ERON VAIKUTUKSET	18
4.1	Vanhempien parisuhteen laatu ja eronhetki.....	18
4.2	Lapsen osallistuminen eroa ja sen jälkeistä aikaa koskettavaan päätöksentekoon.....	19
4.3	Vanhempien keskinäinen suhde ja yhteistyö eron jälkeen	20
4.4	Vanhempien ja lapsen välinen suhde.....	21
4.5	Elämänmuutokset- ja elämäntapahtumat.....	24
4.6	Pari- ja ihmissuhteet	25
4.7	Psyykkinen hyvinvointi	26
5	JOHTOPÄÄTÖKSET.....	28
6	POHDINTA	30
	LÄHTEET	32
	LIITE.....	38

1 JOHDANTO

”Lapsi kantaa vanhempien vaikeuksia kuin pientä kiveä sisällään”

(Lipponen ja Wesaniemi 2005, 89).

Kandidaatin tutkielma Lapsi ja vanhempien ero – lapsuudessa koetun vanhempien eron vaikutukset elämään on toteutettu kirjallisuuteen perustuvana tutkielmana, jossa tavoitteena on kerätä ja jäsentää yhteen tietoa siitä, millaisia vaikutuksia lapsuudessa koetulla vanhempien erolla on tutkimusten valossa todettu olevan.

Kiinnostukseni aiheeseen syntyi osittain julkisessa keskustelussa olevasta asenneilmapiiristä, jossa mielestäni keskitytään erotilanteissa usein aikuisten tarpeisiin ja toiveisiin ja tuodaan esiin sitä, miten vanhemman onnellisuus on tae lapsen onnellisuudelle. Yleisessä keskustelussa vähemmälle huomiolle jää vanhempien eron vaikutukset lapsen elämään, joka taas näkyy omassa työssäni kuraattorina. Tapaan työssäni viikoittain lapsia, joiden vanhemmat ovat eronneet. Lapset tulevat kuraattorin vastaanotolle monista eri syistä. Osan tulosityy on suoraan vanhempien eroaminen, jonkun toisen psyykinen oireilu tai kolmannen koulunkäyntivaikeudet ja levottomuus. Olen kuitenkin huomannut, että nämä asiat linkittyvät usein yhteen. Olen huomannut myös ristiriitaa sen suhteen, miten aikuiset ja lapset kokevat erotilanteet. Lapsella vanhempien eron käsittely voi olla hyvin erilaisessa vaiheessa kuin aikuisilla eikä siksi aina osata ajatella, mistä lapsen oireilu johtuu.

Kiinnostuin aiheesta myös siksi, että sosiaalityössä vanhempien ero ja siihen liittyvät ilmiöt ovat keskeisesti nähtävillä niin monella osa-alueella. Erotilanteita koskettavista palveluista säädetään sosiaalihuoltolaissa (1301/2014), jossa kunnan vastuulle on nimetty lapsen huolto- ja tapaamis-oikeutta koskettavien päätösten vahvistaminen ja perheasioiden sovittelu. Vuonna 2018 sosiaalityössä vahvistettiin lähes 50 000 sopimusta koskien lapsen huolto, asumista ja tapaamis-oikeutta. Näissä tilanteissa sosiaalityön tehtävänä on kuulla vanhempien lisäksi lapsen näkökulmaa selvittämällä lapsen mielipidettä ja toiveita sekä turvata lapsen edun toteutumista. (THL 2019.) Lisäksi vanhempien vaikeat ristiriidat ja pitkittyneet huoltoriidat sekä vanhemmuuden- tai jaksamisen tuentarpeet sekä perheen tilannetta oirehtivat lapset voivat tarvita selvittelyä ja tukea sosi-

aalityön piiristä. Tukea voidaan tällöin hakea esimerkiksi kasvatus- ja perheneuvolasta, lastensuojelusta tai koululla tehtävästä sosiaalityöstä. (Nurmela 2019, 15; Bildjuschkin 2018, 8.) Näiden syiden vuoksi, vanhempien eron vaikutukset lapseen, on mielestäni sosiaalityön näkökulmasta merkityksellinen. Kiinnostavaksi aiheen tekee myös se, että vanhempien ero koskettaa vuosittain noin 30 000 lasta (THL 2020a), joten hyvin monilla meistä on vanhempien eroamisesta joko omakohtaisia tai lähipiirin kokemuksia. Aihe on siis lähellä ammatillisuuden lisäksi myös henkilökohtaisesti.

Eroa kuvaillaan elämänkriisiksi ja käännekohtaksi, joka voi olla kokemuksena syvän haavoittava tai mahdollisuus aloittaa jotain uutta ja parempaa. Tämä pätee niin lasten kuin vanhempienkin kohdalla. Prosessina vanhempien ero on lasten elämässä pitkäaikainen ja lasten näkökulmasta se konkretisoituu toisen vanhemman muuttaessa pois yhteisestä kodista. Vanhempien erolla voi olla lapsen elämään monenlaisia vaikutuksia. (Nurmela 2019, 153.) Tässä tutkielmassa olen kiinnostunut tarkastelemaan eron vaikutuksia lapsen elämään monipuolisesti. Osittain vanhempien eron vaikutuksia selvitetään lapsuustutkimuksen ajatusten pohjalta. Parhaiten se tulee näkyväksi aineistoissa, joissa lapsia on tutkittu heidän lapsuudessaan. Lapsuustutkimuksessa tuodaan uudella tavalla lapsuutta ja lasten aktiivista toimijuutta esiin. Lapsuustutkimuksessa kiinnostus kohdistuu lapsen ajatuksiin ja sen tarkoitus on tuottaa tietoa lasten elämästä. (Forsberg, Ritala-Koskinen ja Törrönen 2006, 8; Alanen 2001, 162.) Toisaalta on kiinnostavaa tarkastella vaikutuksia ajallisesti pidemmällä aikavälillä, joten tutkielmaan on valikoitunut myös aineistoja, joissa selvitetään jo aikuistuneiden kokemuksia lapsuuden aikaisesta vanhempien erosta. Lapsi elää kaikissa henkilökohtaisten lapsuusmuistojemme mukana, joten lapsuus on keskeinen osa identiteettiämme myös aikuistuttuamme. (Forsberg, Ritala-Koskinen ja Törrönen 2006, 6.)

Kirjallisuuteen perustuva tutkielma alkaa keskeisten käsitteiden ja teoriataustan tarkastelulla, jonka jälkeen käsittelen aiheen valintaa ja tutkimustehtävää sekä kuvaan aineiston keruuprosessin ja esittelen tutkielmaan valikoituneet tutkimusaineistot. Lisäksi tarkastelen käytettyä analysointimenetelmää ja arvioin tutkielman luotettavuutta käymällä läpi sen tekoon liittyvää prosessia. Tutkielman Lapsuudessa koetun vanhempien eron vaikutukset - osiossa tarkastelen mukaan valikoituneiden tutkimusten tuloksia analysoinnissa muodostettujen teemojen mukaan. Johtopäätöksissä vedän keskeisimmät tulokset yhteen ja lopuksi arvion käytettävän aineiston soveltuvuutta, tarkastelen tutkielmaa sosiaalityön näkökulmasta ja pohdin mahdollisia jatkotutkimusaiheita.

2 LAPSI JA VANHEMPIEN ERO

2.1 Lapsuuden määrittely ja lapsuus tutkimuskohteena

Lainsäädännössä kuten Yhdistyneiden kansakuntien lapsen oikeuksien sopimuksessa (1989 artikla 1) ja lastensuojelulaissa (417/2007 6 §) lapsella tarkoitetaan alle 18-vuotiasta henkilöä. Aldersonin (2013, 4) mukaan lapsuus viittaa terminä usein alaikäisyyteen, varhaiseen elämänvaiheeseen tai prosessiin, jossa yksilö kasvaa kohti aikuisuutta. Lee (2001, 1) määrittelee lapsuuden osaksi ihmisen elämäntulkua ja tietyksi iäksi, jota säätelevät sekä biologia, mutta myös sosiaaliset ja kulttuuriset tekijät. Biologisesta näkökulmasta käsitykset lapsuudesta ja siihen liittyvistä kehitysvaiheista ovat pysyneet kutakuinkin samoina, mutta muuten käsitys lapsuudesta on ajansaatossa muuttunut ja lapsuus mielletäänkin vahvasti yhteiskuntaan ja kulttuuriin sekä aikaan ja paikkaan liittyväksi jatkuvasti muuttuvaksi ilmiöksi (Alanen ja Bardy 1990, 9; Alanen 2009, 19; Forsberg, Ritala-Koskinen ja Törrönen 2006, 11). Historiallisesti lapsuus alkoi erottua aikuisuudesta 1500-1600-luvuilla, kun ”pienikokoiset ihmiset” alettiin nähdä perheen, kasvatuksen ja myöhemmin koulutuksen piiriin kuuluvina lapsina ja lapsuutta alettiin pitää erityisenä kasvun ja oppimisen vaiheena. Kehityksen myötä aikuiset alkoivat suhtautua lapsiin aiempaa välittävämmmin. (Alanen 2009, 18; Forsberg, Ritala-Koskinen ja Törrönen 2006, 6.) 1800-luvulla Suomessa käytiin lapsiin liittyviä kasvatus- ja valistuskeskusteluja samanaikaisesti, kun lapsitieteet ja lapsiammattilaisten määrä lisääntyivät. Näillä nähtiin olevan vaikutusta suomalaisen lapsuuskuvan muodostumisessa. (Forsberg, Ritala-Koskinen ja Törrönen 2006, 6; Karlsson, 2012, 26–27.) 1900-luvulla lapsi ja lapsuus nousivat julkiseen keskusteluun monissa Euroopan maissa. Yhtenä tekijänä oli Ellen Keyn (1900) kirja ”Lapsen vuosisata”, jossa esiteltiin ajatus paremmasta yhteiskunnasta, jossa lapset nähtäisiin aiemman työvoiman ja taloudellisen arvon sijaan emotionaalisesti merkityksellisinä ja sitä kautta arvokkaina. Monet valtiot Suomen tapaan asettivatkin tavoitteeksi lasten elinolojen parantamisen ja lasten suojelun ympäristön lapsille sopimattomilta vaikutuksilta. (Alanen, 2009, 13.) Tästä esimerkkinä oli lasten oikeuksien institutionalisoituminen, jossa keskeisenä oli Yhdistyneiden kansakuntien lapsen oikeuksien sopimus, jonka Suomi ratifioi vuonna 1991. Sopimus painotti lapsen subjektiivisuutta ja oikeuksia sekä tasavertaisti lapsen asemaa yhteiskunnassa. Sopimus korosti lasten oikeutta tulla kuulluksi, ilmaista oma mielipiteensä ja lapsen mielipiteen ottamista huomioon. Samassa hengessä Suomen lapsilainsäädäntöä uudistettiin. Lapsen vuosisadan kuluessa lapsuus sai uudenlaisen yhteiskunnallisen merkityksen ja lapsuus alettiin nähdä Suomessa elämäntulkun alkuvaiheena, jossa lapset ensin perheen ja

sittemmin perheen lisäksi myös päivähoidon ja koulun tarjoaman hoidon, kasvatuksen ja ohjauksen turvin, kasvavat kohti aikuisuutta ja sen mukana tuomia velvollisuuksia ja vastuita, mutta myös oikeuksia. Lapsuus alettiin nähdä yksilön kasvamisen, kehittymisen ja yhteiskuntaelämään harjaantumisen vaiheena, jossa lapsilla on oikeus saada aikuisten ja yhteiskunnan taholta kasvatusta ja suojelua. (Alanen 2009, 14.) Yhtenä lapsen aseman kehityksen paaluna voidaan pitää Suomessa myös vuonna 2005 perustettua valtakunnallista lapsiasianvaltuutetun virkaa, jonka tehtävänä on ajaa lasten oikeuksia ja valvoa niiden toteutumista. Näiden lapsuuden yksilöllistymisprosessien myötä lapsen asema yhteiskunnassa on tullut aiempaa näkyvämmäksi ja keskeisemmäksi. (Forsberg, Ritala-Koskinen ja Törrönen 2006, 6.)

Historiallisesti katsottuna lapsuuden merkitys on vaihdellut myös sosiaalityössä. 1800-luvun lopulla sosiaalityön keskeisenä kohteena olivat köyhälistöjen lapset, jotka kerjäsivät saadaksensa elannon tai tekivät pitkää työpäivää tehtaissa. Lasten auttamistyö käynnistyi kansalais- ja filantrooppisten järjestöjen piireissä. Lapset alkoivat herättää aikuisissa välittämistä. 1800- ja 1900-lukujen taitteessa virisi silloisen sosiaalityön parissa suojelukasvatusideologia, jossa lapsuus miellettiin keskeiseksi areenaksi. Näihin aikoihin lapset alettiin nähdä myös muista erillisenä sosiaalityön alueena. Vähitellen lapsuus sai yhä enemmän huomiota sosiaalityössä ja kehittyi nykyisinkin tunnettu lastensuojelu, jossa lapsilla ja lapsuudella on keskeinen paikka sosiaalityössä. (Forsberg, Ritala-Koskinen ja Törrönen 2006, 11–12.)

Nykyistä lapsuuskäsitystä on edesauttanut lisäksi kiinnostus lapsuuden tutkimiseen. Lapsuutta tutkittiin ja tarkasteltiin aiemmin sosiaaliteorioiden valossa lähinnä kehitysvaiheena, jolla pyrittiin saavuttamaan aikuisuus. Lapset nähtiin hoivan ja kasvatuksen kohteina. Keskeisinä ajatuksina oli nähdä lapset riippuvaisina, haavoittuvina ja osaamattomina, jotka tarvitsivat aikuislähimmäisistä hoitoa, suojelua ja ohjausta. (Neale 2004, 7.) Alasen mukaan (2001, 168–170) lapsuuden tutkimuksessa ei aiemmin osattu kysyä asioita lapsilta suoraan eikä myöskään tutkia lasten elinoloja suoraan heidän näkökulmastaan käsin. Tyypillistä oli sivuuttaa lapsen oma toimijuus. (Alanen 2001, 168–170.) Lapsista ja lapsuudesta oltiin aiemmin kiinnostuneita tutkimusmielessä lähinnä filosofien ja psykologien keskuudessa, kunnes 1980-luvun alussa uudenlainen kiinnostus tutkia lapsuutta yhteiskunnallisena ilmiönä heräsi sosiologien ja antropologien keskuudessa. Kiinnostus virisi samaan aikaan useissa maissa ja selityksenä sille pidettiin muutoksia, joita tapahtui lasten ja aikuisten välisissä kulttuurisissa ja sosiaalisissa suhteissa. Katsottiin, ettei sukupolvisuhteiden malli näyttänyt enää samanlaisena kuin aiemmin. Julkiseen keskusteluun nousi teemoja kuten lapsuuden lyhentymisen, vanhemmuuden heikentyminen ja lastenkasvatus.

Keskustelua leimasi huolipuhe ja lapsuuteen nähtiin liittyvän sosiaalisia ongelmia. Huomio kohdistettiin yleensä lasten ja heidän lähiaikuistensa suhteeseen, kuten perheeseen. Sosiologiasta alkusysäyksensä saanut lapsuudentutkimus lähti leviämään useille muille tieteenaloille kuten sosiialityöhön ja nykyään puhutaankin jo monitieteisestä lapsuudentutkimuksesta, jossa tutkijat eri tieteenaloista riippumatta ovat alkaneet hakeutua yhteisen Childhood Studies -nimityksen alle. (Alanen 2009, 9–12.)

Alanen (2009, 9) kirjoittaa lapsuudentutkimuksen tarkoittavan monitieteistä yhteiskunta- ja kulttuuritutkimuksen aluetta, jonka pyrkimyksenä on lisätä ymmärrystä lapsista sekä yhteisön ja yhteiskunnan jäsenenä ja toimijoina, että osana yhteiskunnan rakenteita ja kulttuuria. James ja James (2008, 25–26) mieltävät lapsuudentutkimuksen olevan monitieteistä tutkimusta, joka koskettaa alle 18-vuotiaita ja, jossa lapsuutta ajatellaan sosiaalisena ja moniulotteisena ilmiönä. Karlsson (2012, 18) tuo esiin, ettei ilmiötä käsitellä vain lapsuudentutkimus nimityksen alla, vaan tutkimuksen kentällä käytetään termejä kuten lapsitutkimus, lapsuus, lapsuudentutkimus ja lapsilähtöisyys. Alasuutari (2009, 54) kuvailee lapsuudentutkimuksen olevan kiinnostunut lapsista sosiaalisena ryhmänä ja tutkimuksen pyrkivän korostamaan sitä, mitä lapsuus ja lapsena oleminen ovat lasten omasta näkökulmastaan käsin.

Uusi monitieteinen lapsuudentutkimus kritisoi lapsuuden sosiaalisaatioajattelua ja kehityspsykologista lapsinäkemystä sekä lapsuuden perheistämistä. Sen ajatuksena on tehdä uudella tavalla lapsuutta ja lasten toimijuutta näkyväksi sekä moninaistaa lapsuuskäsitystä. Keskeistä on osoittaa lasten vahvuuksia ja osaamista sekä mieltää lapset ihmisiksi sekä kiinnittää huomiota siihen, että lapsella on tarve olla havaittu, kunnioitettu ja osallinen. Lapsella on oltava mahdollisuus vaikuttaa omaan lapsuuteensa. (Forsberg, Ritala-Koskinen ja Törrönen 2006, 8.) Alanen (2001, 162) näkee YK:n lasten oikeuksien sopimuksen vaikutuksen lapsuustutkimuksessa siinä, miten lasten ajatellaan olevan nykyään tasavertaisia toimijoita yhteiskunnassa. Tutkimuksellista otetta se on edistänyt muun muassa siinä, miten halutaan tuottaa tietoa lasten elämästä ja kokemuksista sekä lapsen aseman muuttumisesta yhteiskunnassa. Lapsi on alettu näkemään enemmän aktiivisena toimijana. (Alanen 2001, 162.)

Sen lisäksi, että lapsuustutkimus on nostanut lapsen omaa ääntä esiin, on se tehnyt näkyväksi sen, miten taloudelliset, poliittiset ja sosiaaliset tekijät yhteiskunnassa säätelevät yhtä lailla lapsuutta kuin aikuistenkin elämää. Lapsuudentutkimus todentaa myös, etteivät yhteiskunnan institutiot kuten esimerkiksi perhe vaikuta vain lapseen, vaan se tuottaa lapsuuden, sen ehdot ja

mahdollisuudet tietynlaisiksi. (Alasuutari 2009, 54–55.) Sosiaalityöhön uudella lapsuudentutkimuksella on Forsbergin, Ritala-Koskisen ja Törrösen (2006, 8–9) mukaan paljon annettavaa mutta kaikilta osin uuden lapsuudentutkimuksen ajatukset eivät sovi täysin yhteen sosiaalityön kanssa. Heidän mukaansa lapsuudentutkimuksessa keskitytään pitkälti normaalilapsuuden tutkimiseen, kun taas sosiaalityössä läsnä ovat erilaiset murheet ja ongelmat. (Forsbergin, Ritala-Koskisen ja Törrösen 2006, 8–9.)

2.2 Lapsen perhe muutoksessa

Lapsikäsitteen muuttuessa lapsi on alettu näkemään vahvemmin itsenäisenä jäsenenä myös perheessä (Keurulainen 2014, 43). Tässä tutkielmassa kiinnostuneita ollaan erityisesti lapsiperheistä. Tilastollisesti määriteltynä lapsiperheeksi lasketaan ne perheet, joissa kotona asuu vähintään yksi alle 18-vuotias lapsi (SVT 2020a). Tavanomaisin lapsiperhe Suomessa vuonna 2018 oli lasten ja avioliitossa olevien vanhempien muodostama perhe, joita oli 58% lapsiperheistä. Avoliitossa olevien vanhempien ja lasten muodostamia lapsiperheitä oli 20 %. Näissä tilastoissa tällä tarkoitetaan eri sukupuolta olevien vanhempien avoliittoja. 2017 voimaan tulleen lakimuutoksen vuoksi parisuhdetta ei ole enää ollut mahdollista rekisteröidä ja osa rekisteröidyssä parisuhteessa olevista vanhemmista muutti parisuhteensa avioliitoksi. Tämän vuoksi tilastollisesta näkökulmasta rekisteröityjen vanhempien kanssa asuvien lapsien määrä oli vähäinen. Samaa sukupuolta olevien avoparien ja lasten perheet onkin tilastoitu joko avioliitossa oleviin tai muihin perhetyyppeihin, kuten yhden vanhemman ja lapsen perheisiin. Yhden vanhemman perheitä tilastoitiin olevan 22% lapsiperheistä. Yleisimpiä olivat äidin ja lapsen muodostamat perheet. Yhtenä perhetyypinä tilastoissa esiintyy lisäksi uusperhe, jolla tarkoitetaan lapsiperhettä, jossa asuu vähintään yksi alle 18-vuotias vain toisen puolison lapsi. Lapsiperheistä lähes joka kymmenes lasketaan uusperheeksi. Tilastointi huomioi sen, kumman vanhemman luona lapsi on kirjoilla, vaikka perheiden käytännöt huoltajuuden ja lapsen asumisen suhteen voivatkin vaihdella. (SVT 2018.)

Lapsiperheen määrittely ei kuitenkaan muutoin ole näin yksiselitteistä määrittellä, mitä tilastot antavat ymmärtää. Miettiessä sitä, mitä perhe meille jokaiselle tarkoittaa, huomataan, että jokainen meistä todennäköisesti määrittelisi perhettään hieman eri tavoin. Jallinoja, Hurme ja Jokinen (2014, 7) kiinnittävät huomiota siihen, että perheen määrittelyn vaikeuden lisäksi, perheet myös muuttuvat elämäntilanteiden muuttuessa. Jo pelkästään ihmisen omaan elämänkaareen mahtuu erilaisia perheitä kuten lapsuudenperhe ja ”oma” perhe. Näitäkin voi ihmiseen elämässä olla useita. (Jallinoja, Hurme ja Jokinen 2014, 7.) Perhettä pidetään yhtenä vanhimpana yhteiskunnan

instituutiona. Kaikissa tunnetuissa yhteisöissä, kulttuureissa ja yhteiskunnissa on ollut jonkinlaisia perheitä. Se, mitä perheellä on ymmärretty, sekä erilaiset perhemuodot, ovat kuitenkin vaihdelleet. Ei ole olemassa sellaista perhekäsitystä, joka olisi ollut voimassa kaikkina aikoina kaikkialla maailmassa tai edes länsimaissa. Perhekäsitteen yksiselitteinen määrittely on siis mahdotonta. (Jokinen 2017, 126.) Sosiologisen perhetutkimuksen näkökulmasta perhekäsitys on muuttunut viimeisten vuosikymmenien aikana yhä enemmän ydinperheistä monimuotoisempiin perheisiin. 1950-1960-luvuilla funktionaalisessa käsityksessä vahvana oli ajatus siitä, että miehen, naisen ja lasten muodostava ydinperhe oli paras perhemuoto toteuttamaan perheen tärkeintä tehtävää eli lasten sosiaalistamista yhteiskunnan kansalaisiksi. Sama ydinperheen ihannoiti jatkui aina 1990-luvulle saakka. Suhtautuminen vanhempien eroon oli nykyaikaa tiukempaa ja ero nähtiin ehdottomana riskitekijänä lapsen kehitykselle ja kasvulle. (Jallinoja 2014, 18, 21–23, 34 mukaan; Kuronen 2014, 81 mukaan.)

1990-luvulla perhetutkimuksessa alettiin kaihtaa perheen määrittelyä etukäteen. Perhemuotojen erilaisuus, niiden oleminen jatkuvassa muutoksessa ja perheen tarkastelu perheenjäsenien eri näkökulmista sai sen sijaan kannatusta. (Forsberg 2014, 123, 126–127, 131–132 mukaan; Castrén 2014, 139–141 mukaan.) Nykyajan perhetutkimukselle tyypillistä on käsitys siitä, että kummatkin vanhemmat, olivat ne sitten mitä sukupuolta hyvänsä, ovat tärkeitä lapsen hoivan ja hyvinvoinnin kannalta eikä nykyperheitä voi kuvata enää selkeärajaisten sukupuoliroolien kautta. (Jokinen 2017, 133.) Käsitys perheestä on siis selvästi monipuolistunut ja nykyään yhä useampi lapsi elää elämäänsä erilaisissa perheissä.

2.3 Erot lapsiperheissä

Vanhempien ero koskettaa vuosittain noin 30 000 lasta (THL 2020a). Eroja tapahtuu eniten alle kouluikäisten ja erityisesti 2–4 -vuotiaiden lasten perheissä (Kontula 2013, 29; Sinkkonen 2017, 11). Vanhempien erot kumuloituvat lasten vanhetessa ja esimerkiksi vuosina 2007–2008 toteutetussa Lasten ja nuorten terveysseurantatutkimuksessa vanhemmat olivat eronneet jo joka neljännessä kouluikäisen lapsen perheessä (Kaikkonen ym. 2012, 46, 61). Suomalainen lapsi 2007 - tutkimuksessa havaittiin valtaosan lapsista jäävän (80–90%) asumaan vanhempien eron jälkeen virallisesti äidin luokse, tytöt hieman poikia useammin (Kontula 2013, 29–30). Lasten ja nuorten terveysseurantatutkimuksessa lapsen ja äidin tiiviimpi yhteydenpito tuli esiin tapaamisjärjestelyitä tarkastellessa. Tutkimuksen mukaan lapset tapasivat äitejään eron jälkeen isäänsä useammin. Jopa joka neljäs eroperheiden lapsista ei tavannut isäänsä kuukausittain. (Kaikkonen ym. 2012, 46, 61.) Myös Perhebarometri 2013-tutkimuksessa enemmistö eronneiden vanhempien lapsista

oli jäänyt asumaan äidin kanssa. Eroihin liittyvät tilastot kertovat johdonmukaisesti, että lapset jäävät eron jälkeen useimmissa tapauksissa asumaan virallisesti äitinsä kanssa, joka neljännen lapsen hoidosta vanhemmat vastasivat vuorotellen. (Kontula 2013, 199.) Lapsille erotilanteet eivät ole ainutkertaisia, vaan osa lapsista kokee erotilanteita lapsuudessaan useamman kerran, kun osa eronneista vanhemmista muodostaa uusia avo- tai avioliittoja ja eroaa uudelleen. Lasten asuminen yhden vanhemman kanssa, vuoroasumisessa tai uusperheessä ennustetaankin yleistyvän nykyisestään. (Jokinen 2017, 130–131.)

Vanhempien eroaminen liittyy tyypillisesti parisuhteen itsenäistymisen vaiheeseen, jossa alkuhuuma on haihtunut ja parisuhteessa haetaan rajoja (Koskela 2009, 9). Vanhempien ero koskettaa koko perhettä ja sen jäsenet joutuvat orientoitumaan uudelleen yhteiskuntaan muuttuneessa kokoonpanossa sekä luomaan käsityksiä perheestä ja vanhemmuudesta uudella tavalla. (Kääriäinen 2008, 82.) Ritala-Koskinen (2003, 123, 127–128; 2001, 115, 118–119, 120–121) on väitöstudkimuksessaan selvittänyt lapsen tapaa määritellä perhettään vanhempien eron jälkeen. Lapsen käsitys omasta perheestään rakentui yksilöllisesti, eikä sitä, kuten muutakaan perhekäsitystä, voinut yksiselitteisesti määritellä eikä lapsen käsitys ollut aina yhteneväinen vanhempien näkemysten kanssa. Tutkimuksen mukaan lapsi määritteli yleensä vanhempien eron jälkeen perheeseensä kuuluviksi molemmat biologiset vanhemmat, mikäli lapsen ja biologisen vanhemman suhde ei ollut jostain syystä poikki ja kiintymys vanhempaan murentunut. Lapset määrittelevät perhettään biologisten vanhempiensa lisäksi pääsääntöisesti yhdessä asumisen perusteella. Lasten tulokset omasta perheestään jakaantuivat neljään kategoriaan, joita olivat yhdessä asuvat, biologiset vanhemmat ja sisarukset sekä yhdessä asuvat muut henkilöt, alkuperäinen biologinen perhe tai jatkuvasti muutoksessa oleva perhekäsitys. (Ritala-Koskinen 2001, 115, 118–119, 120–121; Ritala-Koskinen 2003, 123, 127–128.) Linnavuoren (2007) vuoroasumista koskevassa tutkimuksessa vuoroasuvat lapset määrittelivät pääosin perheensä siten, että heillä oli yksi perhe, mutta kaksi kotia. Siinä, keistä perhe koostui, oli eroja. Kolme neljäsosaa lapsista määrittelivät perheekseen vanhempien eron jälkeen alkuperäiset perheenjäsenet. Niistä lapsista, jotka elivät uusperheissä, yli puolen omaan perheeseen kuului myös uuden perheen jäseniä. Saman perheen sisarukset saattoivat kuvata perheensä kokoonpanoa eri tavoin. (Linnavuori 2007, 156, 160.)

Perheen lisäksi myös vanhemmuus tulee määritellyksi eron jälkeen uudella tavalla. Vaikka vanhempien välinen parisuhde päättyykin, vanhemmuus suhteessa lapseen ja vanhempien keskinäinen vanhemmuussuhde jatkuvat. Parisuhde ja vanhemmuus irtaantuvat toisistaan ja vanhempien välille muodostuu uusi lapsivälitteinen suhde, halusivat he sitä tai eivät. (Kääriäinen 2008, 82;

Kuronen 2003, 106.) Vanhemmat joutuvat uudella tavalla tulemaan tietoisiksi omasta vanhemmuudestaan ottamalla kantaa omaan rooliinsa lapsen läheisenä ja kasvattajana (Kääriäinen 2008, 82). Lapsen kannalta merkityksellistä eron jälkeisessä vanhemmuudessa on se, miten vanhemmat kykenevät rakentamaan ja hoitamaan yhteistyövanhemmuutta eron jälkeen, säilyttämään läheiset ja turvalliset suhteet lapseen sekä huomioimaan lapsen yksilölliset tarpeet ja toiveet sekä olemaan heidän tukena eron aiheuttamassa elämänmuutoksessa. Lasten kyky selviytyä vanhempien eron tuomista muutoksista ja niihin liittyvistä tunteista on yksilöllistä. Tavanomaisten kehityskriisien ohella vanhempien ero voi ajaa lapsen elämänmuutuskriisiin. Elämänmuutuskriisin voi aiheuttaa esimerkiksi muuttaminen tai uusperheen perustaminen. Traumaattiseksi kokemukseksi tämä voi muuttua, mikäli lasta ei huomioida näissä tilanteissa riittävästi, tai jos lapsi joutuu huolto- ja tapaamisriitojen kohteeksi tai menettää suhteensa hänelle läheiseen ihmiseen. (Koskela 2009, 18–19, 21.) Konfliktitilanteet ja ihmissuhteiden menetykset aiheuttavat lapsille turvattuutta, jonka on todettu olevan yhteydessä lapsen emotionaaliseen kehitykseen (Kääriäinen 2008, 81).

Ero on sosiaalisten muutosten lisäksi myös juridisten ja taloudellisten muutosten prosessi. Lapsen elämään vaikuttaa se, miten lasta koskevat juridiset asiat hoidetaan. (Sinkkonen 2017, 11–12.) Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta määrittelee lapsen huoltajuuden. Mikäli vanhemmat ovat avioliitossa lapsen syntymähetkellä, määräytyy huoltajuus molemmille vanhemmille. Mikäli he eivät ole avioliitossa keskenään, on huoltajana tällöin lapsen synnyttänyt äiti. Vanhempien mennessä naimisiin lapsen syntymän jälkeen, tulee tällöin myös lapsen toisesta vanhemmasta huoltaja. Huoltajuuden saa myös isyyden tai äitiyden tunnustamisen kautta, kun vanhemmuus on varmistettu. Tämä voidaan nykyään toteuttaa jo ennen lapsen syntymää neuvolassa. (Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 361/1983, 6 §; Isyyslaki 11/2015, 4 §; Äitiyslaki 253/2018, 4 §; THL 2020b.) Huoltajan tehtävänä on turvata lapselle tasapainoinen kehitys, myönteiset ja läheiset ihmissuhteet erityisesti lapsen ja vanhempien välillä mutta myös vaa- lia muitakin lapselle tärkeitä ihmissuhteita. Lisäksi lapsi tarvitsee hyvää hoitoa, kasvatusta, ymmärrystä, turvaa ja hellyyttä sekä ikään ja kehitystasoon sopivaa valvontaa ja huolenpitoa sekä turvallista ja virikkeistä kasvuympäristöä. Huoltajan tehtävänä on turvata lapsen koulutus sekä suojella lasta kaikenlaisesta väkivallalta ja huonolta kohtelulta samalla edistäen lapsen itsenäistymistä ja kasvamista kohti vastuullista aikuisuutta. Lasta koskettavissa päätöksissä huoltajan on aina pyrittävä toimimaan lapsen parhaan edun mukaisesti. (THL 2020c.)

Lapsen edun -käsite juontuu YK:n lapsen oikeuksien sopimuksesta sekä Euroopan ihmisoikeus-sopimuksista. Lapsen etu sisältyy myös Euroopan unionin perusoikeuskirjaan ja on keskeinen

käsite lastensuojelulaissa. Lapsen oikeuksien komitea näkee lapsen edun kolmiulotteisena. Ensinnäkin sillä tarkoitetaan lapsen edun ensisijaisuutta ja päätöksenteossa harkinnan lähtökohtaa. Toisekseen lapsen etu on tulkintaa ohjaava periaate sekä kolmanneksena lapsen etu tulee tuoda esiin esimerkiksi sosiaalihuollon päätöksenteossa. (Lapsen oikeudet 2020.) Lapsen edun ajatus koskettaa myös vanhempien eroamisen tilanteita. Erotilanteessa lapsen elämää koskettavien päätösten tulisi aina perustua arvioon siitä, mikä on lapsen edun mukaista. Lapsen etu on kuitenkin aikaan ja paikkaan sidottu käsite, jolloin myös käsitys siitä, mikä on lapselle eduksi, on muuttuva. (Kurki-Suonio 1999, 350.) Autonen-Vaaraniemi ja Forsberg (2015, 455) kirjoittavat, että perinteisen käsityksen mukaan lapsen turvallisuuden tunteelle ja eheän identiteetin rakentumiselle eduksi on katsottu kodin pysyvät olosuhteet, mutta viime vuosina esimerkiksi vuoroasumisen normalistuminen on haastanut käsitystä siitä, mikä on lapselle eduksi. Lapsen edun käsitteeseen liittyy olennaisesti se, että huoltajan on otettava huomioon lapsen mielipide ja toiveet sekä kerrottava eron tuomista muutoksista lapselle hänen ikä ja kehitystasonsa huomioiden (THL 2020c). Lapsella on oikeus ilmaista omat mielipiteensä itseään koskevissa asioissa iän ja kehitystason mukaisesti ja tätä säätelevät lapsen oikeuksien sopimus (1989 artikla 12), laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 361/1983 11 §) sekä lastensuojelulaki (417/2007 20 §).

Vanhempien muuttaessa erilleen, lapselle tulee määritellä asuinpaikka. Vaikka vuoroasuminen lisättiin lakiin viralliseksi vaihtoehdoksi lapsen asumisen ja tapaamisten toteuttamiseksi vuonna 2019 ja se voidaan merkitä väestörekisteriin lapsen asumismuodoksi, voi lapsella olla silti vain yksi virallinen asuinpaikka. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2009, 1.) Lapsella on kuitenkin asuinpaikastaan riippumatta oikeus tavata molempia vanhempiaan. Sopimus lapsen huollosta, asumisesta ja oikeudesta tavata vanhempiaan on tehtävä kirjallisesti ja sen vahvistaminen on laissa määrätty sosiaalihuollon tehtäväksi. Sosiaalihuollon tehtävänä on sopimusta vahvistaessaan varmistaa, että päätöksissä on huomioitu lapsen etu sekä selvitetty ja huomioitu lapsen oma mielipide hänen ikä ja kehitystaso huomioiden. (Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 361/1983, 7 a §, 7 b §, 8 §, 11 §.) Laki lapsen elatuksesta määrittelee lapsen oikeudesta riittävään elatukseen. Elatusta lapsella on oikeus saada 18-vuotiaaksi saakka. Vanhemmat vastaavat elatuksesta kykyjensä mukaan. Myös elatusta koskeva sopimus on tehtävä kirjallisesti ja sen vahvistaminen on sosiaalihuollon tehtävä. (Laki lapsen elatuksesta 704/1975, 1 §, 2 §, 3 §, 7 §, 8 §.) Viranomaisnäkökulmasta ensisijainen tavoite lapsen asioita järjestettäessä on aina vanhempien sopuratkaisu. Yhteisymmärryksessä vahvistettuja sopimuksia onkin noin 90% sosiaaliviranomaisen vahvistamista sopimuksista. Mikäli vanhemmat eivät pääse asioissa yhteisymmärrykseen, voi asia edetä perheasioiden sovitteluun tai tuomioistuimen ratkaistavaksi. (Sinkkonen 2017, 11–12.)

Perhebarometri 2013 -tutkimuksessa naisista yli puolet ja miehistä noin kaksi kolmasosaa oli sitä mieltä, että lasten huollosta ja tapaamisesta oli pystytty sopimaan vähintäänkin melko helposti (Kontula 2013, 200–201). Käräjäoikeuteen päätyy noin 4–5 prosenttia lapsen asioita koskevista riidoista. Kaikista huoltoriidan kohteena olevista lapsista noin kolmasosa on alle kouluikäisiä. (Valkama ja Litmala 2006, 78, 92.)

3 TUTKIELMAN TOTEUTUS

3.1 Tutkimustehtävä, aineiston keruu ja sen esittely

Kiinnostus tutkielman aiheeseen syntyi oman työni kautta. Työssäni kuraattorina tapaan päivittäin lapsia, joiden vanhemmat ovat eronneet ja näen miten eritavoin lapset käsittelevät eroon liittyviä tunteitaan ja tapahtumia. Kirjallisuuteen perustuvan tutkielman myötä haluan koota yhteen ja lisätä tietoa siitä, miten lapsuudessa koettu vanhempien ero vaikuttaa lapsen elämään. Tieto on tärkeää monelle tapaa sosiaalityön kentällä, jossa työskennellään eroperheiden lasten tukemiseksi.

Tutkimustehtävänäni on selvittää aiempien tutkimusten perusteella sitä, miten lapsuudessa koettu vanhempien ero vaikuttaa lapsen elämään. Tutkielmaani valikoiduissa aineistoissa aihetta käsitellään sekä lapsuudessa kerätyn tiedon, että jo aikuistuneiden lasten lapsuuden aikaisten kokemusten kautta. Päädyin ottamaan mukaan aikuistuneiden lasten kokemukset täydentämään vanhempien eron vaikutusten kokonaiskuvaa, koska vaikutukset eivät rajoitu vain lapsuusaikaan.

Lähdin kartoittamaan aineistoa tutustumalla ja lukemalla aihepiiriä käsitteleviä kirjoja. Aineiston keruun suoritin maaliskuussa 2020 hakemalla tutkimustehtävään sopivia aineistoja Satakirjaston ja Jyväskylän yliopiston JykDok-hakuportaalin kautta hakusanoilla: vanhemmat, eroaminen, lapset, erolapset sekä englanninkielisillä termeillä parents, divorce, separation ja children. Lisäksi hyödynsin kirjallisuuden lähdetietoja sopivien aineistojen löytämiseksi.

Aineiston keruussa minulla oli kaksi kriteeriä. Ensimmäiseksi mukaan valikoituvien tutkimusten tuli vastata kysymykseen: Mitä vaikutuksia vanhempien erolla on lasten elämään? Toisena kriteerinä pidin sitä, että tutkimuksissa aihetta on tutkittu lapsista käsin, joko heidän lapsuudessaan tai lapsuuden kokemusten kautta. Lisäksi pidin tärkeänä sitä, että suomalaisia tutkimuksia aineistossa on enemmistö. Seuraavaksi esittelen tutkielmaan mukaan valikoituneet tutkimusaineistot. Lisätietoja tutkimuksista löytyy tutkielman lopussa olevasta liitteestä.

Elämäntulkku, mielenterveys ja hyvinvointi, on Terveyden- ja hyvinvoinninlaitoksen seuranta tutkimus, jossa tutkittiin 2200 16-vuotiasta tamperelaista. Seuranta tutkimukset toteutettiin samoille henkilöille heidän ollessaan ollessaan 22-, 32- ja 42-vuotiaita. Viimeisimmät tulokset on julkaistu vuonna 2013. Tässä tutkimuskokonaisuudessa kiinnostukseni kohdistuu niihin tutkimuksen osiin, joissa on selvitetty, millaisia yhteyksiä lapsuudessa koetulla vanhempien erolla on ollut osallistuneiden elämään. Aineistot on kerätty kyselylomakkeen avulla, ja seuranta tutkimuksissa osallistujien määrä on hieman vähentynyt. (Mustonen ym. 2013, 3, 17–18.)

Kristiina Väyrysen *Lapsen tuska huoltoriidoissa – elämää vanhempien välissä*, on lisensiaatin tutkimus vuodelta 2008. Tutkimus käsittelee lapsen kokemuksia huoltoriidoissa. Tutkimukseen osallistui neljä iältään 20–22-vuotiasta nuorta, jotka ovat kokeneet vanhempien huoltoriidat lapsuudessaan 8–17-vuotiaina. (Väyrynen 2008, 20–21.)

Lasten kokemuksia vuoroasumisesta on Hannariikka Linnavuoren väitöstutkimus vuodelta 2007. Se perustuu 20 lapsen haastatteluun, jotka ovat tutkimushetkellä olleet 8–18-vuotiaita. Haastatellut valikoitiin tutkimukseen kahden Etelä-Suomessa sijaitsevan kaupungin sosiaalitoimen kautta. (Linnavuori 2007, 60–61.)

Vanhempien riidat vuoroasuvien lasten näkökulmasta on Leena Autonen-Vaaranien artikkeli vuodelta 2018. Artikkelin pohjautuu tutkimukseen, jossa 14:sta lapsen ja nuoren kokemuksia vuoroasumisesta tarkastellaan haastatteluiden avulla. Aineisto on osa Lasten monipaikkaisen asumisen tutkimusprojektia. (Autonen-Vaaranieni 2018, 72.)

Vuonna 2009 julkaistu artikkeli *Fifteen years after parental divorce: mental health and experienced life-events* pohjautuu Teresa Ängarne-Lindbergin ja Marie Wadsbyn tutkimukseen, jossa tavoitteena oli selvittää lapsuudessaan, 7–18-vuotiaina, vanhempiensa avioeron kokeneiden mielenterveyttä ja verrata sitä ehjässä perheessä kasvaneiden mielenterveyteen heidän aikuistuttuaan. Tutkimukseen osallistui 48 eron kokenutta sekä saman verran ehjässä perheessä kasvaneita lapsia ja nuoria. Aineiston keruu toteutettiin Life Event -kyselyn ja mielenterveyden mittaamisen (SCL-90) avulla. (Ängarne-Lindberg ja Wadsby 2009, 32.)

Nuorten aikuisten kertomuksia lapsena koetusta vanhempien avioerosta ja siitä kuulemisesta on Marjut Mäenpään ja Saila Poutiaisen tutkimukseen perustuva artikkeli vuodelta 2009. Tutkimusaineistona käytettiin 14 naisen ja 5 miehen kertomuksia lapsuudessa koetusta vanhempien erosta. Tutkimuksen teon aikaan osallistujat olivat 19–37-vuotiaita. (Mäenpää ja Poutianen 2009, 85.)

Artikkelissa *Parental Predivorce Relation and Offspring Postdivorce Wellbeing* käsitellään amerikkalaistutkijoiden Alan Boothin, Spencer Loomisin ja Paul. R. Amaton pitkittäistutkimusta siitä, miten lapset voivat vanhempien riitaisen tai vähemmän riitaisen avioliiton päättymisen jälkeen. Tutkimus aloitettiin vuonna 1980, jolloin tutkimus kohdistui aikuisiin. Seurantatutkimuksissa mukaan otettiin myös lapsuudessaan vanhempien eron kokeneiden jo aikuistuneet lapset. Tässä tutkielmassa kiinnostus kohdistuu nimenomaan heihin. Lapsuuteen sijoittuvia kokemuksia selvitettiin haastatteluiden avulla ja niihin osallistui vuosien 1992 ja 1997 aikana lähes 700 henkilöä. (Booth ja Amato 2001, 197, 201.)

Judith Wallersteinin on tunnettu vanhempien erojen vaikutusten tutkimisesta lasten elämään ja hänen pitkittäistutkimuksensa on käynnistynyt vuonna 1971 yhdessä Joan Berlin Kellyn kanssa. Tutkijat haastattelivat tuolloin kuudenkymmenen Kalifornialaisen eroperheen jäseniä mukaan lukien lapsia. Seurantatutkimukset Wallerstein toteutti yhdessä Julia Lewisin ja Sandra Blakesleen kanssa ja ne toteutettiin samaa tutkimusmenetelmää käyttäen 18 kuukauden sekä 5-, 10- ja 25 vuoden kuluttua. Seurantatutkimuksissa osallistuneiden määrä on laskenut hieman. (Wallerstein, Lewis ja Blakeslee 2007, xxix.) Tutkimus, jossa eron vaikutuksia tutkitaan 25-vuoden ajalta, on harvinainen ja valikoitui siksi mukaan tutkielmaan. Tutkielmassa kiinnostus kohdistuu jälleen lapsen näkökulmaan vanhempiensa erosta.

Tuloksien havainnollistamisessa käytän lisäksi lapsuudessaan eron kokeneiden ihmisten haastatteluihin perustuvia kertomuksia kirjasta *Lapsi- ja ero* (Lipponen ja Wesaniemi 2005). Aineisto ei ole osa varsinaista tutkielmaa, vaan sen tarkoituksena on elävöittää ja kuvata käytännönläheisemmin katsauksen tuloksissa läpi käytäviä teemoja.

3.2 Aineiston käsittely

Tutkielmaan valikoitunutta aineistoa olen käynyt läpi induktiivisen sisällönanalyysin periaatteiden mukaisesti. Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä aineistoa käsitellään kolmen eri vaiheen kautta, joita ovat redusointi, klusterointi ja abstrahointi. Tavoitteena on edetä empiirisestä aineistosta kohti jäsennellympää ja selkeämpää näkemystä. Valitsin aineistolähtöisen sisällönanalyysin tutkielmani aineiston analysointimenetelmäksi, koska sen avulla aineistoa on mahdollista selkeyttää ja kuvata ilmiötä tiivistetympin. (Tuomi ja Sarajärvi 2009, 91–93, 104–105, 108, 112–113.)

Lähdin toteuttamaan analysointia siten, että keräsin ylös kaikki tutkimustehtävään vastaavat asiat ja pohdin alustavasti, millaisia kokonaisuuksia niistä voisi muodostua. Seuraavaksi loin erilaisia

teema-alueita, joiden alle keräsin aineistosta niihin liittyviä asioita. Tämän jälkeen pelkistin aineistoa valitsemalla oleellista tietoa ja karsimalla ylimääräistä. Pelkistämisen jälkeen pohdin millaisia samankaltaisuuksia ja eroavaisuuksia teema-alueen sisällä olevilla asioilla on ja ryhmittelin niitä sen mukaan peräkkäin. Tämän jälkeen jatkoin analyysiä abstrahoinnilla, jossa kävin ryhmiä läpi ja pohdin, millaisia pääteemoja niistä muodostuu ja loin käsitteitä, joita käytän tutkielmani tulosten otsikoinnissa.

3.3 Luotettavuuden arviointi

Luotettavuuden arvioinnissa Hirsjärven ja Hurmeen (2008, 185) sekä Tuomen ja Sarajärven (2009, 134, 136–137, 140–141) mukaan on hyvä keskittyä arvioimaan tutkielmaa ja sen prosessia kokonaisuutena. Tutkielman aihe ja tutkimustehtävä valikoituivat maaliskuun 2020 alussa, jonka jälkeen tutkielman työstäminen eteni nopeasti. Tutkimustehtävä säilyi samana koko aineiston keruun, analysoinnin ja tulosten raportoimisen ajan. Aineiston keruussa pulmallista oli Suomessa vallitseva poikkeusaika, jolloin muun muassa kirjastot olivat suljettuina. Tämän vuoksi minulla oli vaikeuksia saada kaikkia aihetta käsitteleviä kirjoja itselleni. On siis mahdollista, että jokin tutkimustehtävän kannalta hyvä aineisto on jäänyt tutkielmasta uupumaan. Näin ollen ei voida puhua systemaattisesti kerätystä aineistosta. Tutkimuksen teoreettinen viitekehys on muotoutunut yhtä aikaa aineiston keruun kanssa. Aineiston analysointi on tehty tiiviillä aikataululla huhtikuussa 2020. Teoriataustaa ja tuloksia kirjoitin yhtä aikaa, viimeistelyn jatkuessa kesäkuulle. Raportoinnissa haastavaa oli se, että materiaalia oli paljon. Jouduin kamppailemaan sen kanssa, miten saan asiat tarpeeksi tiivistettyyn muotoon ja mahtumaan annettuun sivumäärään. Tämän vuoksi on mahdollista, että jotain oleellista on pyyhkiytynyt pois. Haastavaa oli myös se, että jokainen mukaan valikoitunut tutkimusaineisto on tehty jostain omasta spesifistä näkökulmastaan, joka teki vertailun vaikeaksi. Kirjallisuuteen perustuvassa tutkielmassa pyrin etenemään johdonmukaisesti ja selkeästi ja kokonaisuusuuutta ajatellen sen tekeminen sujui hyvin ja annetun aikataulun puitteissa.

4 LAPSUUDESSA KOETUN VANHEMPIEN ERON VAIKUTUKSET

Tutkimustehtävänäni oli selvittää lapsuudessa koetun vanhempien eron vaikutuksia lapsen elämään. Käyn seuraavaksi läpi tuloksia luomieni teemojen mukaisesti, joita ovat vanhempien parisuhteen laatu ja eronhetki, lapsen osallistuminen eroa ja sen jälkeistä aikaa koskettavaan päätöksentekoon, vanhempien keskinäinen suhde ja yhteistyö eron jälkeen, vanhempien ja lapsen välinen suhde, elämänmuutokset ja elämäntyyli, pari- ja ihmissuhteet sekä psyykkinen hyvinvointi.

4.1 Vanhempien parisuhteen laatu ja eronhetki

”Vanhempien ero tuli ihan kirkkaalta taivaalta. En osannut aavistaa mitään.” ... ”En muista, että vanhempani olisivat hirveästi riidelleet tai tapelleet” (Lipponen ja Wesaniemi 2005, 53).

Booth ja Amato (2001, 210) kirjoittavat *Parental Predivorce Relation and Offspring Postdivorce Wellbeing* -artikkelissaan pitkäaikaistutkimuksestaan, jossa he vertasivat riitaisten ja riidattomien parisuhteiden päättymisen eroja ja niiden vaikutuksia lapsen hyvinvointiin. Tutkimuksissa todettiin lasten kokevan yllättävänä ja odottamattomana riidattomien vanhempien suhteen päättymisen, jolloin vanhempien ero oli lapselle vaikeampi asia kuin riitaisten vanhempien erotessa. Tutkimuksissa todettiin myös, että hyvin riitaisten avioliittojen päättymisen rauhoitti vanhempien välisiä konflikteja ja toi näin ollen mukanaan myönteisiä vaikutuksia lasten elämään. Hyvinvoinnin kerrottiin olleen parempi niillä lapsilla, joiden riitaisat vanhemmat erosivat, kuin niillä lapsilla, joiden vanhemmat jatkoivat riitaista parisuhdettaan. Riidattomien perheiden lasten hyvinvointia taas lisäsi se, että vanhemmat pysyivät yhdessä eroamatta. (Booth ja Amato 2001, 210.) Wallerstein ja Blakesleen (1991, 36) ottavat pitkäaikaistutkimukseensa perustuvassa kirjassa *Avioeron jälkeen* kantaa siihen, onko vanhempien ero lapsille helpotus. Tutkimustulosten valossa kuitenkin vain joka kymmenes lapsista oli kertonut vanhempien eron helpottaneen heidän elämänsä. (Wallerstein ja Blakeslee, 1991, 36.)

”Minusta oli parempi, että vanhempani erosivat, sillä heidän riitansa olivat niin kauheita” (Lipponen ja Wesaniemi 2005, 30).

Lapsen ensimmäinen reaktio vanhempiensa eroon on usein pelko. Lapset pelkäävät tulevansa hylätyiksi ja saattavat kokea vastuuta ja syyllisyyttä. Toiset voivat taas kokea tehtäväkseen vanhempiensa suhteen pelastamisen. (Wallerstein ja Blakeslee 1991, 38–39; Wallerstein, Lewis ja Blakeslee 2007, 302.) Wallerstein ja Blakeslee (1991, 36) kiinnittivät huomiota tutkimuksissaan siihen, etteivät lasten ja vanhempien kokemukset perhe-elämän onnellisuudesta kulkeneet käsi kädessä. Tutkimusten valossa lapset saattoivat kokea olevansa onnellisia, vaikka jompikumpi tai kummatkin vanhemmista olivat liitossaan onnettomia. (Wallerstein & Blakeslee, 1991, 36.)

Lukiessani esimerkkikertomuksia, joita tutkimukset ja havainnollistamiseen käytetty kirja *Lapset ja ero* pitivät sisällään, yllätyin siitä, miten niin monet lapset olivat kertoneet vanhempiensa eron tulleen heille yllätyksenä. Helposti tulee ajatelleeksi, että parisuhde ennen eroa on riitaisa mutta useat lapset totesivatkin, etteivät vanhemmat olleet riidelleet eivätkä he siksi osanneet odottaa vanhempiensa eroavan. Lapsen on vaikea ymmärtää eron syitä, kun ei ole mitään ”konkreettista” näyttöä siitä, että vanhemmilla on vaikeaa olla yhdessä. Näiden syiden ymmärtäminen tapahtuu ehkä vasta aikuisuudessa, jos aina silloinkaan. Mielestäni ajatus siitä, etteivät lapsen ja aikuisen onnellisuus kulje aina käsikädessä, oli herättelevä.

4.2 Lapsen osallistuminen eroa ja sen jälkeistä aikaa koskettavaan päätöksentekoon

Väyrynen (2008, 65) kiinnitti huomiota tutkimuksessaan *Lapsen tuska huoltoriidoissa – Elämää vanhempien välissä* erotilanteen päätöksentekoon siitä näkökulmasta, miten vanhempien keinottomuus päättää lasten huoltajuus-, tapaamis- ja asumisjärjestelyistä altistaa lapset aikuisille kuuluvaan päätöksentekoon. Väyrynen näkee asian siten, että vanhempien keinottomuus vetää lapsen perhehierarkiassa lapsen systeemistä aikuisten systeemiin, joka on lapsen selviytymisen kannalta haitallista. (Väyrynen 2008, 65.)

Wallersteinin ja Blakesleen (1991, 38–39) pitkittäistutkimuksessa sekä Linnavuoren (2007, 105) tutkimuksessa *Lasten kokemuksia vuoroasumisesta* tarkasteltiin päätöksentekoa siitä näkökulmasta, millaisia mahdollisuuksia lapsilla on vaikuttaa itseään koskevaan päätöksentekoon. Amerikkalaistutkimuksessa vanhempi näkemys asiasta on, ettei lapsi juuri pystynyt vaikuttamaan omaa elämäänsä koskeviin muutoksiin. Tutkimuksessa heikot vaikuttamismahdollisuudet nähtiin aiheuttavan lapsissa voimattomuutta ja vihan tunteita. Tuoreempi suomalainen näkemys asiasta on hieman toisenlainen. Tutkimuksen mukaan lapset pääsivät osallistumaan asumista koskevaan päätöksentekoon hyvin ja päätökset näyttivät jakautuvan tasan sen suhteen, oliko ratkaisu vain vanhempien tekemä vai oliko se yhdessä lasten kanssa tehty päätös. (Linnavuori 2007, 105; Wallersteinin ja Blakesleen 1991, 38–39.)

”Kun vanhempani erosivat, minulta kysyttiin, kumman vanhemman luokse halusin jäädä. Valitsin isän, koska olen aina tykännyt hänestä enemmän kuin äidistä. Äiti muutti toiseen kaupunkiin.” (Lipponen ja Wesaniemi 2005, 77.)

Tutkimukset tarkastelevat päätöksenteon teemaa hieman erilaisista näkökulmista eikä niitä voi aivan suoranaisesti verrata toisiinsa. Siinä, pystyykö lapsi vaikuttamaan omaa elämäänsä koskevaan päätöksentekoon, oli hieman toisistaan poikkeavia näkemyksiä, toisaalta myös selvää ajallista eroa. Huomioitavaa on myös se, että tutkimukset koskettavat eri maita. Tutkimustulosten erilaisuus saattaa siis kieliä sekä ajallisesta että kulttuurillisesta muutoksesta lasten kuulemisen suhteen lasta koskettavissa asioissa. Käsittelin aiemmin Erot lapsiperheissä -osiossa sitä, miten muun muassa lapsen oikeuksien sopimus korostaa lapsen edun rinnalla lapsen mielipiteen kuulemista ja lapsen toiveiden huomioimista, joka osaltaan on edesauttamassa muun lainsäädännön ja lapsuuskäsityksen muuttumisen ohella sitä, miten lapsen ääntä tänä päivänä huomioidaan aiempaa enemmän.

4.3 Vanhempien keskinäinen suhde ja yhteistyö eron jälkeen

”Äiti ei koskaan puhunut isästä pahaa. Äiti korosti aina, ettei yhdessä ole syytä, jos kaksi riitelee. Äidin reilu suhtautuminen varmaan rauhoitti tilannettamme.” (Lipponen ja Wesaniemi 2005, 95.)

Merkityksellistä lasten eron jälkeisessä selviytymisessä ja sopeutumisessa uuteen elämäntilanteeseen, on vanhempien keskinäinen toiminta ja riittävä yhteistyösuhde lasta koskevissa asioissa (Booth ja Amato 2001, 211; Väyrynen 2008, 65). Linnavuoren (2007, 113–114, 155) vuoroasumista koskevassa tutkimuksessa vanhempien yhteistyön täysin toimivaksi arvioi yksi kolmasosa lapsista. Suurin osa lapsista arvioi vanhempien tulevaan toimeen ihan hyvin. Puolet lapsista kertoi vanhempiansa kuitenkin riitelevän. (Linnavuori 2007, 113–114, 155.) Autonen-Vaaraniemen (2018, 56–59) *Vanhempien riidat vuoroasuvien lasten näkökulmasta* -tutkimuksessa selviää, että eroriitoihin liittyy tyypillisesti joustamattomia sääntöjä ja käytäntöjä. Lasten kokemusten mukaan muun muassa kodin vaihtamiseen, lasten ja heidän tavaroidensa kuljetuksiin ja harrastuksiin liittyy käsityksiä ja odotuksia, joista vanhemmat eivät kyenneet sopimaan tai vaihtamaan tietoja ilman ristiriitoja. Tämä sai lapsissa aikaan huolta arjen järjestelyistä. Lapset, joiden eronneet vanhemmat olivat riitaisia, kokivat enemmän huolta arjen sujumisesta ja käytännön järjestelyistä kuin muut vanhempiansa luona vuorotellen asuvat lapset. Riitaisten vanhempien lapset kokivat, ettei tieto aina kulje vanhempien välillä, joka asettaa lapset viestinviejän asemaan. Lasten mie-

lestä ei ole aikuismaista toimintaa hoitaa lasten asioita lyhyin tekstiviestein tai sähköpostein. Tutkimuksen mukaan vuoroasuvat lapset pyrkivät suojautumaan vanhempien välisiltä riidoilta ja vuorovaikutushaasteilta asettumalla niiden ulkopuolelle, koska kokivat uskollisuutta molempia vanhempiaan kohtaan. (Autonen-Vaaraniemi 2018, 56–59.)

Vanhempien erotessa lapset kokevat usein lojaalisuusristiriitoja. Wallersteinin ja Blakesleen (1991, 39) kertovat, että lasten tuli asettua erotilanteessa jommankumman vanhemman puolelle, siitäkin huolimatta, että heitä rohkaistiin puolueettomuuteen. Myös Väyrynen (2008, 63) havaitsi lasten kokemuksia lojaalisuusristiriidoista. Hänen huoltoriitoja koskettavassa tutkimuksessaan selvisi lisäksi, että huoltoriitaelämänvaihe on lapselle odotettua raskaampi ja vaikeampi, eikä vanhempien riitatilanne ole vain yksi erillinen tapahtuma lapsuudessa, vaan se koskettaa lapsen elämää monissa arjen tilanteissa jo ennen varsinaisen huoltoriidan alkua, sen aikana ja pitkälle sen jälkeen. Tuomioistuimeen edenneissä vanhempien riitatilanteissa päätös ei näyttänyt ratkaisevan lapsen näkökulmasta vanhempien perimmäistä kiistaa, vaan vanhempien yhteistyösuhde jatkui ongelmallisina pitkään ja ristiriitaisuus lapsen elämässä jatkui. (Väyrynen 2008, 63.)

”Minua on ahdistanut se, että molemmilla vanhemmillani on omat käsitykset erosta. Kun olen puhunut heille, mitä toinen vanhempi on sanonut, meille on tullut heti riitaa siitä, että kumpi valehtelee. Vaikka minun ei ole tarvinnut valita puoltani, mielessäni jouduin valitsemaan sen, kun minulle sanottiin ”musta tuntuu, että sinulle ei oikein ole puhuttu totta”.” (Lipponen ja Wessaniemi 2005, 67–68.)

Tutkimukset olivat poikkeuksetta yhtä mieltä vanhempien toimivan yhteistyön tärkeydestä ja merkityksestä lapsen selviytymiselle vanhempiensa erosta ja lapsen kokonaisvaltaiselle hyvinvoinnille. Tutkielmaan valikoituneen aineiston perusteella kuva vanhempien yhteistyöstä lapsen näkökulmasta piirtyi kuitenkin varsin riitaisena. Lapsen kokemat lojaalisuusristiriidat ja lapsen asioiden järjestelyyn liittyvät riidat vanhempien välillä vaikeuttavat lapsen elämää. Uskon, etteivät vanhemmat aina edes huomaa vetävänsä lasta mukaan vanhempien väliseen riitaan, kun omat kipeät tunteet ovat pinnassa ja ohjaavat toimintaa. Parisuhteen päättymisen ja yhteisen vanhemmuuden jatkumisen yhteensovittaminen on pettymysten tunteiden vallitessa vaikeaa.

4.4 Vanhempien ja lapsen välinen suhde

Lasten ja heistä huolehtivien aikuisten vahvoilla ja hyvillä suhteilla on paljon vaikutusta lasten sopeutumiseen eron jälkeisissä muuttuneissa olosuhteissa. Ero johtaa toisinaan lapsen ja van-

hemman tapaamisten harvenemiseen ja voi etäännyttää lapsi-vanhempisuhdetta. *Parental Predivorce Relation and Offspring Postdivorce Wellbeing* - artikkelissa Booth ja Amato (2001, 197, 210–211) kirjoittavat, että lapsi koki suhteensa joko toiseen tai molempiin vanhempiin usein pulmallisena vanhempien eron jälkeen. Vanhempien avioliiton aikaiset konfliktit saattoivat etäännyttää lapsia vanhemmistaan ja ero lisätä etäntymistä edelleen. Tilastollisesti etäntymistä tapahtui eniten lapsen ja isän välisessä suhteessa. (Booth ja Amato, 2001, 197, 210–211.) Wallersteinin, Lewisin ja Blakesleen (2007, 302–303) *Avioeron perintö – Eron lapset aikuisina* kirjassa korostetaan myös lapsen ja vanhempien välisen hyvän suhteen tärkeyttä erotilanteissa. Erossa lapsen tunteet saattavat kuitenkin jäädä peittoon eikä lapsen tarpeita pystytty tutkimusten mukaan huomioimaan riittävästi. Pitkittäistutkimuksessa havaittiin myös, että muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta lapsilla oli etäisempi suhde isiinsä, erityisesti pojilla. (Wallerstein, Lewis ja Blakeslee 2007, 302–303.)

”Avioero lähensi minua ja äitiäni, mutta isääni tuli tiettyä etäisyyttä. Isästä on tullut minulle enemmänkin kaveri. Äidin kanssa olen selvittänyt eron hyvin tarkkaan, mutta isäni kanssa en ole puhunut. En edes osaisi puhua hänen kanssaan.” (Lipponen ja Wesaniemi 2005, 31.)

Vanhempien riidat vuoroasuvien lasten näkökulmasta -tutkimuksessa Autonen-Vaaraniemi (2018, 64, 70–71) kiinnitti huomiota siihen, miten lapset näyttävät olevan taipuvaisia asettamaan vanhempiensa tarpeet omiensa edelle, jolloin on mahdollista, että lapsen omat tarpeet voivat jäädä piiloon. Tutkimuksessa havaittiin kuitenkin, toisin kuin aiemmissa tarkasteluissa, että vanhempien riidoista huolimatta lasten suhde molempiin vanhempiin vaikutti läheiseltä. (Autonen-Vaaraniemi 2018, 64, 70–71.) Väyrysen (2008, 63, 65) huoltoriitoja koskevassa tutkimuksessa etäntyminen joko lapsen ja vanhemman tai sisarusten välillä, nousi jälleen esiin. Haastatelluista lapsista kolme neljästä oli vieraantunut toisesta vanhemmastaan vanhemman väkivaltaisen käyttäytymisen, miellyttämisyritysten, oman päätöksen tai käräjäoikeuden päätöksen vaikutuksista. Lapset kertoivat lisäksi vieraantumisen kokemuksistaan suhteessa sisaruksiinsa. Huoltoriitaelämänvaihe nähtiinkin lapselle hyvin raskaana kokemuksena, jonka myötä lapsen, vanhempien ja sisarusten väliset suhteet jatkuivat ongelmallisina vuosia huoltoriitapäätöksen jälkeen. (Väyrynen 2008, 63, 65.)

”Minulle oli hyvin traumaattista, että ensin hävisi isä ja sitten veli. Veljen lähtö oli vaikeampaa, elämäni vaikein asia. Minuun koskee se, etten saanut elää ydinperheessä ja minulla on kaiho isää kohtaan.”... *”Ei olisi tullut kuulonkaan, että olisin kertonut isälle, ettei äidin kanssa mene*

hyvin. Emme olleet sillä tavalla läheisiä. Muistan olleeni aika se, joka yritti kontaktia, ei isä.”
(Lipponen ja Wesaniemi 2005, 79.)

Vanhempien eroon liittyvät usein myös uudenlaiset perhesuhteet eikä uusperheiden keskinäiset suhteet näyttäytyneet pulmattomina. Lapset tunsivat kuulumattomuuden tunteita eikä hyvän suhteen muodostaminen uusiin äiti-tai isäpuoliin sujunut helposti. Mikäli lapsi kykeni tukeutumaan läheiseen aikuiseen, olivat hänen mahdollisuudet selviytyä paremmat. Eroperheiden lapset näyttivät tuntevan usein myös katkeruutta toista vanhempaansa kohtaan, vielä aikuistuttuaankin. Useimmiten kaunan kohde oli isä. He kokivat myös sääliä sitä vanhempaansa kohtaan, joka ei ollut onnistunut toipumaan erosta. (Wallerstein, Lewis ja Blakeslee 2007, 302–303, 304.)

”Aluksi uusi (isän) uusi vaimo tuntui mukavalta, leipoi pullaakin. Nyt en enää mene sinne. En ole ollut yli puoleen vuoteen isän luona. Mielestäni uusi vaimo on hirveä.” (Lipponen ja Wesaniemi 2005, 85.)

Ajatukset vanhempien ja lasten välisistä suhteista näyttäytyivät tutkimuksissa osittain ristiriitaisina. Vanhemmissa tutkimuksissa nousi esiin lapsen ja isän suhteen etäännyminen. Aiemmin teoriaosuudessa viittasin tutkimuksiin, joissa todettiin, miten selvästi suurin osa lapsista jää asumaan vanhempien eron jälkeen äidin luokse. Näin ollen isä on usein tapaajavanhempi ja ajallisesti vähemmän tekemisissä lapsen kanssa. Toisaalta Autonen-Vaaraniemen (2018) tutkimuksessa lapsen suhteen säilyminen molempiin vanhempiin nähtiin aikaisempaa positiivisemmin. Tämä saa miettimään vuoroasumisen lisääntymisen vaikutusta ja sitä, miten isät ovat aiempaa aktiivisemmin mukana lapsen elämässä myös huolenpitäjinä ja kasvattajina. On huojentavaa, jos tilanne lasten näkökulmasta paranee. Surullista oli kuitenkin toteamukset uusperheiden pulmallisuudesta. Aihe tuli esiin myös *Lapset ja ero* -kirjan esimerkkikertomuksissa, joissa miltei jokaisessa aikuistuneen lapsen tarinassa tuli ilmi haasteet ja vaikeudet luoda suhdetta isä- ja äitipuoliin. Uusperheissä asuvia lapsia on tänä päivänä paljon, kuten aiemmin tilastojen valossa kävi ilmi. Noin joka kymmenes lapsi asuu uusperheessä. Lapsi joutuu uusperheen muodostuessa uudella tavalla määrittelemään oman perheensä. Paljon on vaikutusta sillä, miten lapsi huomioidaan tässä tilanteessa ja kuinka paljon hänen tarpeisiinsa vastataan. Tuleekin miettineeksi, annetaanko uusperheitä solmittaessa tarpeeksi huomiota lapsen sen hetkisille tarpeille?

4.5 Elämänmuutokset- ja elämäntapahtumat

”Kun vanhempani erosivat, minulta kysyttiin, kumman vanhemman luokse halusin jäädä. Valitsin isän.” ... ”Äitipuoli oli kiertänyt isän pikkusormensa ympärille ja kaikki asiat tapahtuivat hänen tahtonsa mukaan. Kun muutin äitini luokse asumaan, äitipuoli rauhoittui.” ... ”Ollessani lukion ensimmäisellä isä erosi väliaikaisesti uudesta vaimostaan. Minä muutin takaisin hänen luokseen ja viisi kuukautta meillä oli tosi hauskaa. Sitten äitipuoli muutti takaisin. Nyt asun yksin.” (Lipponen ja Wesaniemi 2005, 76-78.)

Lapsen elämä muuttuu eron jälkeen. Monet lapsista joutuvat muuttamaan, vaihtamaan koulua ja menettämään ystäviään (Wallerstein, Lewis ja Blakeslee 2007, 302–303). *Fifteen years after parental divorce: mental health and experienced life-events* -tutkimuksessa niillä, joiden vanhemmat olivat eronneet, todettiin olevan elämässään enemmän elämäntapahtumia, kuin ehjässä perheessä asuneilla. Heillä todettiin olevan myös enemmän negatiivisia elämäntapahtumia. (Ängare-Lindberg ja Wadsby 2009, 32.) Kielteisten elämäkokemusten suurempi määrä havaittiin myös *Elämäntapahtumat, mielenterveys ja hyvinvointi* -tutkimuksessa, jonka mukaan niillä 32-vuotiailla, jotka olivat kokeneet vanhempiensa eron ennen 16. ikävuotta, todettiin olevan enemmän kielteisiä elämäntapahtumia, työttömyyttä, avioeroja, lyhyempi koulutus ja enemmän epäterveellisiä elämäntapoja kuin niillä, joiden vanhemmat eivät olleet eronneet. Alkoholinkäyttöä tutkittaessa havaittiin lapsuudessa tapahtuneen vanhempien eron olevan yksi tärkeimmistä runsasta alkoholinkäyttöä ennustettavista tekijä erityisesti poikien kohdalla. (Mustonen ym. 2011, 52–53.) Wallersteinin, Lewisin ja Blakesleen (2007, 303, 305) totesivat myös vanhempien avioeron kokeneiden poikien kokeilevan päihteitä useammin kuin ehjissä perheissä asuvat nuoret, mutta sen sijaan kirjoittivat, ettei heidän tutkimuksissaan vanhempien ero näytä juuri vaikuttaneen työelämässä pärjäämiseen, vaan monet loivat hyvän uran työelämässä vanhempien erosta huolimatta.

Vanhempien eron myötä myös taloudellinen tilanne usein muuttuu ja taloudelliset vaikeudet voivat lisääntyä. Taloudelliset vaikeudet voivat näkyä lapsen elämässä esimerkiksi lapsen asuinolosuhteiden muuttumisena, harrastuksista karsimisena tai perheen yhteisen tekemisen vähentymisenä. (Wallerstein, Lewis ja Blakeslee 2007, 190.) Mustosen ym. (2013, 71) tutkimuksessa selvisi myös, että lapsuudessa koettu vanhempien ero ennusti lapsille heikompa sosioekonomista asemaa.

Lasten kokemuksia vuoroasumisesta -tutkimuksessa kiinnitetään myös huomiota vanhempien eron jälkeisiin elämänmuutoksiin ja tarkastellaan mitä myönteisiä ja kielteisiä vaikutuksia eron jälkeisessä vuoroasumisessa on lasten näkökulmasta. Lapset kokivat myönteisenä kaksi kotia,

uudet lemmikit ja tavarat sekä mahdollisuuden saada uusia kavereita. Vuoroasumista helpotti, jos vanhemmat asuivat riittävän lähellä toisiaan. Ongelmallisena lapset kokivat tavaroiden pakkaamisen ja tavaroiden häviämisen vuorottelun myötä sekä sen, jos välimatka kahden kodin välillä oli pitkä. (Linnavuori 2007, 154.)

Tutkimukset olivat hyvin samansuuntaisia siinä, miten ne todensivat vanhempien eron kokeneilla lapsilla olevan elämässään enemmän elämäntapahtumia ja muutoksia. Se on tietysti luonnollista, koska yhtenä suurena elämänmuutoksena he kokevat vanhempiensa muuton erilleen. Itseäni hie-
man yllätti kuitenkin se, miten lapsuudessaan eron kokeneilla oli todettu olevan lyhyempi koulu-
tus ja epäterveellisemmät elintavat kuin ehjissä perheissä kasvaneilla lapsilla. Onko tässä yhteys
siihen, että sosioekonomiselta asemalta heikommassa asemassa olevat kouluttautuvat vähemmän
ja eroavat helpommin, joiden on puolestaan todettu periytyvän vanhemmilta lapsille?

4.6 Pari- ja ihmissuhteet

*”Jälkeenpäin ajatellen lapsuudellani oli varmaan merkitystä, kun valitsin itselleni nuorena puo-
lisoa.” (Lipponen ja Wesaniemi 2005, 59).*

Vanhempien eron vaikutukset eivät rajoitu pelkästään lasten varhaislapsuuteen tai teini-ikään, vaan vaikutukset tulevat esiin uudelleen aikuisuudessa vakavien romanttisten ihmissuhteiden noustessa keskeisiksi (Wallerstein, Lewis ja Blakeslee 2007, xxxi, 304–305). Erityisesti tämän vuoksi, oli kiinnostavaa ottaa tutkielmaan mukaan aineistoja, joissa on selvitetty myös lapsuu-
dessa tapahtuneen vanhempien eron pitkittäisvaikutuksia.

Pari- ja ihmissuhteisiin ulottuvien vaikutusten nähdään johtuvan osittain siitä, että lapset samais-
tuvat vanhempiensa väliseen parisuhteeseen. Useat vanhempiensa eron kokeneet jo aikuistuneet
lapset kokivat omista ihmissuhteistaan menettämisen ja petetyksi tulemisen pelkoa. Jotta he pys-
tyivät luomaan itse kestäviä parisuhteita, tuli heidän oppia uudenlaisia parisuhteenmalleja van-
hemmilta opittujen mallien tilalle. Vanhempien ero vaikutti myös uskoon siitä, miten selvitä
omassa parisuhteessa vastaan tulevista ongelmista sekä taitoihin ratkaista parisuhteen konflik-
teja. (Wallerstein, Lewis ja Blakeslee 2007, xxxi, 304–305.)

*”Minulle avioliitto instituutiona ei ole sellainen, että odottaisin sen kestävän ikuisesti. Sukuni
naiset suoraan neljässä polvessa ovat eronneet.” (Lipponen ja Wesaniemi 2005, 86.)*

Elämäntilanne, mielenterveys ja hyvinvointi -tutkimus osoittaa myös lapsuudessa koetun vanhempien eron ennustavan suurempaa riskiä pari- ja ihmissuhdevaikeuksille myöhemmällä iällä. Vanhemman eron kokeneet tytöt arvioivat oman parisuhteensa laadultaan huonommaksi, kuin ne, joiden vanhemmat olivat pysyneet yhdessä. Tutkimuksessa selvisi, että itsetunnolla, sosiaalisella tuella ja äidin ja tyttären välisellä suhteella näytti olevan yhteyttä vanhempien eron vaikutuksiin ja ne selittivät osaltaan sitä, miten paljon vaikeuksia parisuhteissa oli. Vanhempien ristiriidoilla nähtiin olevan vaikutusta myös lasten seurustelusuhteiden aloittamisen ikään. Eronneiden vanhempien 16-vuotiailla todettiin olevan enemmän nuorena aloitettuja seurustelusuhteita, kuin ehjissä perheissä kasvaneilla. (Mustonen ym. 2013, 32–33, 52–53.)

Vanhempien eron yhteydet lasten omiin pari- ja ihmissuhteisiin aikuisuudessa tulevat tutkimuksissa esiin kuten myös esimerkkikertomuksissa. Esimerkeissä osattiin analysoida varsin tarkasti ja yksityiskohtaisesti sitä, miten vanhempien parisuhde ja eroaminen olivat vaikuttaneet heidän kykyihin tai haluihinsa solmia parisuhteita. Vaatii hyvää itsetuntemusta tunnistaa ja tiedostaa nämä yhteydet. Vain siten on mahdollisuus valita, haluaako toimia vanhemmilta opittujen parisuhdemallien mukaan vai opetella ja toteuttaa omassa elämässään uusia. Mielestäni on sekä hyvin kiinnostavaa, että sosiaalityön kannalta merkityksellistä, miten vanhempien eron pitkittäisvaikutukset tunnistetaan ja osataan ottaa työskentelyssä huomioon.

4.7 Psyykinen hyvinvointi

Nuorten aikuisten kertomuksia lapsena koetusta vanhempien avioerosta -tutkimuksessa Mäenpää ja Poutanen (2009, 80, 100) toteavat vanhempien eron vaikuttavan lapseen vääjäämättä ja olevan tapahtumana lapselle stressaava. Haitallisen stressin vähentymiseen voi auttaa tapahtumasta puhuminen mutta lapsi voi kokea sen myös ahdistavana. (Mäenpää ja Poutanen 2009, 80, 100.) Myös Booth ja Amato (2001, 197) liittävät eroon stressitekijöiden näkökulman, minkä vaikutusten on todettu heijastuvan lapsiin. Se, miten paljon ero ja sen mukanaan tuomat elämänmuutokset vaikuttavat lapsen hyvinvointiin, riippuu lapsen omista voimavaroista, selviytymismekanismeista sekä eroon liittyvien syiden ja tapahtumien ymmärtämisestä. Toisaalta kuten aiemmin mainittiin, voi vanhempien hyvin riitaisen parisuhteen päättyminen myös helpottaa lapsen kokemaa stressiä (Booth ja Amato 2001, 197.)

Perhettä on kuvattu lapsen henkisen ja emotionaalisen kasvun tukirakenteena, joka vanhempien erotessa romahtaa. Eroon liittyy lapsen surua ja menetyksen tunteita. Lapsi voi tuntea itsensä yksinäiseksi ja kaivata poismuuttanutta vanhempaansa saattaen pelätä, ettei näe tätä enää. Lapsi ko-

kee myös huolta omasta ja vanhempiensa hyvinvoinnista ja uusi elämäntilanne voi tuntua kaootiselta. Aikuisina amerikkalaistutkimukseen osallistuneet muistivat elävästi, miltä tuntui lapsuudessa menettää ehjän kodin turva, miten hankalalta tuntui toisen vanhemman asuminen kaukana ystäväistä ja harrastuksista sekä se, miten vanhemmilla oli eron jälkeen mielessään oma työ- ja seuraelämä. He muistivat myös, miten vanhempien kiinnittämä huomio lapsen tarpeisiin ja toiveisiin väheni ja miten heiltä puuttui aikuisen tuki. Wallersteinin pitkittäistutkimuksessa vain alle kymmenellä prosentilla tutkittavista lapsista oli vanhempien eron aikaan aikuinen, jolta he saivat myötätuntoa ja johon tukeutua. Varsinkin pienimmät lapset kokivat joutuvansa ottamaan enemmän vastuuta itsensä huolehtimisesta. (Wallerstein ja Blakeslee 1991, 37–39; Wallerstein, Lewis ja Blakeslee 2007, 302–303.)

”Eniten ehkä lapsuuttani varjosti kuitenkin se, että pidin äidistä enemmän huolta kuin hän minusta. En enää jaksaisi sitä. Minusta hänen pitäisi antaa minulle eikä minun hänelle.” (Lipponen ja Wesaniemi 2005, 47.)

Elämäntilanne, mielenterveys ja hyvinvointi -tutkimuksessa puhutaan siitä, miten kasvuolosuhteet lapsuudessa ja nuoruudessa sekä vanhempien toiminta luovat pohjaa sille, miten lapset myöhemmin voivat. Tutkittaessa 16-vuotiaita havaittiin runsaampaa psykosomaattista oireilua ja heikompi itsetunto niillä nuorilla, joiden vanhemmilla oli paljon keskinäisiä ristiriitoja ja joiden vanhemmat olivat eronneet, kuin ehjissä perheissä kasvaneilla. Vanhempien ristiriidoilla todettiin olevan yhteys erityisesti poikien itsetuntoon, kun taas vanhempien erolla suurempi yhteys oli tyttöjen itsetuntoon. Vanhempien erolla nähtiin yhteys myös lapsen käsitykseen omasta älykkyydestään. Eronneiden perheiden lapset kokivat itsensä vähemmän älykkäiksi ja harkitseviksi kuin ehjissä perheissä kasvaneet. Tutkimuksessa todettiin lisäksi lapsuudessa koetun vanhempien eron suurentavan riskiä kärsiä psyykkisistä ongelmista myöhemmin. Havaintojen perusteella niillä 22-vuotiailla, joiden vanhemmat olivat eronneet, masennusta oli enemmän kuin ehjässä perheessä kasvaneilla nuorilla. Masennukselle altistavia tekijöitä olivat etäinen isäsuhde ja erityisesti pojilla isän uudelleenavioituminen sekä kodin huono ilmapiiri. (Mustonen ym. 2013, 40–42.) Ruotsalaistutkimukseen perustuvassa artikkelissa *Fifteen years after parental divorce: mental health and experienced life-events* vanhempien eron ja lapsen psyykkisen hyvinvoinnin yhteys tulee myös esiin. Ängarne-Lindberg ja Wadsby (2009, 32) kirjoittavat, että tutkimukseen osallistuneilla, vanhempien eron lapsuudessaan kokeneilla tytöillä, oli muita heikompi mielenterveys. Heikommalla mielenterveydellä viitattiin ahdistuksen ja masennuksen kokemuksiin, joita molempia tavattiin enemmän vanhempien eron kokeneilla tytöillä. (Ängarne-Lindberg ja Wadsby 2009, 32).

”Isä ja äiti olivat yhdessä 25 vuotta, joten ero oli äidilleni raskas. Hän on vasta nyt toipunut siitä. Avioero heijastui minuun siten, että äitini masennus tarttui minuun. Jäin pois koulusta, jos huomaisin, että äitini istui ja itki kotona. Jäin piristämään ja huolehtimaan hänestä, vaikka äitini sanoikin, ettei se ole minun tehtäväni.” (Lipponen ja Wesaniemi 2005, 30–31.)

Eroihin liittyvät lojaliteettiristiriidat vaikuttavat osaltaan lapsen psyykkiseen vointiin. *Lapsen tuska huoltoriidoissa – Elämää vanhempien välissä* -tutkimuksessa kävi ilmi, että vanhempien keskinäiset kiistelyt ja huoltoriitaelämänvaihe nostivat lapsissa pintaan yksinäisyyden, pelon, ahdistuksen ja masentuneisuuden tunteita. Lapset tunsivat myös paljon ristiriitaisuuden kokemuksia. (Väyrynen 2008, 63.) Mielenkiintoista on myös se, ettei lapsen reaktioiden vakavuus eron tapahtuma-aikana kerro siitä, miten ero vaikuttaa lapseen pitkällä aikavälillä. Useilla hyvin voimakkaasti reagoivilla lapsilla sujui pitkittäisseurannan perusteella hyvin, kun taas monella, jotka vaikuttivat voivan alkuun hyvin, oli suurempia ongelmia. (Wallerstein ja Blakeslee 1991, 41.)

Psyykkisen hyvinvoinnin teemaa pohdittiin monissa tutkimuksissa. Lapsen sopeutumiskykyä koetellaan ja useat tulokset viittaavat siihen, että vanhempien erolla ja lisääntyneellä psyykkisellä oireilulla on yhteyttä. On selkeitä tuloksia siitä, että masennusta ja ahdistusta esiintyy enemmän eronneiden perheiden lapsilla, mikä on tärkeä tieto myös lasten parissa työskenteleville sosiaalityön ammattilaisille.

5 JOHTOPÄÄTÖKSET

Kirjallisuuteen perustuvassa tutkielmassa tavoitteenani oli selvittää, miten vanhempien ero vaikuttaa lapseen. Eroa edeltäneellä vanhempien parisuhteella ja sillä, miten vanhemmat hoitavat eron, on suuri merkitys. Vanhempien ero ei automaattisesti ole aina huonompi vaihtoehto, vaan tulokset osoittavat, että erittäin riitaisissa tai esimerkiksi perheväkivaltatilanteissa, vanhempien ero voi olla lapsen kannalta helpottava ja parempi vaihtoehto. On kuitenkin huomioitavaa, etteivät lapset ajattele tai tunne asioista aina samalla tavalla kuin aikuiset. Siksi olisi tärkeää selvittää lapsen tunteita ja tarpeita, eikä tehdä vain aikuisten omista tarpeista lähteviä oletuksia. Lasten kanssa tulisi puhua erosta ja siihen liittyvistä asioista nykyistä enemmän. Päätöksenteko ei ole yksiselitteistä. On annettava lapsille mahdollisuus vaikuttaa asioihin mutta samalla olla varovainen siinä, ettei lasta liiaksi sekoiteta aikuiselle kuuluvaan päätöksentekoon.

Vanhempien keskinäinen yhteistyö eron jälkeen nousee teemana tutkimuksissa vahvasti esiin. Tutkijat ovat kauttaaltaan yhtä mieltä siitä, että vanhempien toimivalla yhteistyöllä on merkittävä vaikutus lapsen selviytymiseen ja sopeutumiseen. Eron jälkeisiä ristiriitoja vanhempien välillä kuitenkin vaikuttaa olevan paljon. Pahimmillaan riidat asettavat lapsen pahaan lojaliteettiristiriitaan, joka on vahingollista lapsen kehittymisen ja hyvinvoinnin sekä lapsen ja vanhemman suhteen säilymisen kannalta. Vanhempien keskinäisen toimivan yhteistyön lisäksi erittäin merkityksellistä on vanhemman ja lapsen välinen suhde. Lapsen selviytymistä edesauttaa läheinen ja tiivis suhde molempiin vanhempiin. Tuloksissa ristiriitaa on sen välillä, nähtiinkö suhteiden säilyneen hyvinä vai etääntyneen toisistaan. Useimmiten etääntymistä näytti tapahtuneen isä-lapsi-suhteessa. Ajallisesti uudemmat tutkimukset näkivät suhteet lasten ja vanhempien välillä positiivisempina.

Vanhempien eron myötä lapsen asuinpaikka tai koulu saattavat vaihtua ja ystäväpiiriin tulla muutoksia. Tutkimustulosten mukaan vanhempien eron kokeneilla lapsilla on enemmän elämäntapahtumia kuin yleensä sekä enemmän kielteisenä koettuja elämäntapahtumia. Riskinä on lyhyempi koulutus, epäterveellisemmät elämäntavat ja pojilla suurempi päihteiden käyttö sekä taloudellisen tilanteen heikentyminen. Työelämässä pärjäämisestä ei oltu yhtä mieltä, vaan tulokset jakaantuivat. Myönteisiä elämäntapahtumia nähdään mahdollisuudessa kahteen kotiin ja uusiin ystäviin. Kotien läheinen etäisyys edistää lapsen hyvinvointia.

Vanhempien ero ei vaikuta vain lapsen ja vanhemman väliseen suhteeseen, vaan myös lapsen muihin ihmissuhteisiin. Useassa tutkimuksessa todettiin vanhempien eron olevan riski lapsen omille parisuhteille hänen aikuistuttuaan. Vanhemman malli parisuhteesta ja taidoista ratkaista konflikteja tai uskoa parisuhteen kestoon, voivat siirtyä vanhemmilta lapsille. Vaikutusta nähtiin olevan myös seurustelusuhteiden aloittamisen ajankohtaan.

Ero voi olla lapsen psyykkiselle hyvinvoinnille kuormittava. Iso merkitys on sillä, miten vanhemmat itse selviytyvät erosta ja miten he pystyvät tukemaan lasta erilaisten tunteiden ja eron läpikäymisessä. Tutkimuksissa todettiin vanhempien eron läpikäyneillä lapsilla olevan enemmän ahdistus- ja masennusoireilua kuin ehjien perheiden lapsilla. Tytöillä psyykkistä oireilua oli poikia enemmän. Vanhempien eron todettiin olevan myös yhteydessä lasten itsetuntoon ja käsitykseen omasta itsestään.

6 POHDINTA

Vanhempien tavalla hoitaa parisuhteeseen ja sen päättymiseen liittyviä asioita sekä vanhempien suhteella lapseen on suuri merkitys siihen, miten lapsi kokee eron ja selviytyy siitä. Kirjallisuuteen perustuva tutkielma avartaa näkemystä siitä, miten parisuhde ja ero kulkevat ikään kuin käsikädessä suhteessa niiden vaikutuksiin lapsen elämässä. Vanhempien parisuhteella ja eroamisella voi pahimmillaan olla pitkäkestoiset vaikutukset lapsen koko elämään aina aikuisikään saakka ja lapsi todella voi kärsiä monella eri elämän osa-alueella. *Lapsi ja ero* -kirjan, joka ei ole osa varsinaista aineistoa, esimerkkikertomuksissa nousee selvästi esiin se, miten aikuistuneet lapset toivovat, etteivät heidän omat lapsensa joutuisi kokemaan samaa. Eroa ei kuitenkaan nähdä yksiselitteisesti aina vahingollisena. Ero voi tuoda lapselle jotain uutta ja parempaa ja osa lapsista oli selkeästi tyytyväisiä erillään asuviin onnellisiin vanhempiinsa. Tutkielma kirkastaa ajatusta myös sen suhteen, miten varsinaista vanhempien eroa suuremmat vaikutukset lapsen elämään ovat sillä, millaisissa olosuhteissa lapsi on kasvanut, miten lapsen asioista sovitaan ja miten vanhempien yhteistyö sujuu sekä se, miten lapsen läheiset suhteet molempiin vanhempiin säilyvät.

Erotilanteisiin liittyy usein vahvoja tunteita kuten surua ja pettymystä eikä lapsen asioista sopiminen suju aina helposti. Perhe saattaa tarvita apua siihen, miten vanhemmuutta voidaan toteuttaa eron jälkeen yhdessä lapsen edun mukaisesti. Yhteistyövanhemmuuden tukeminen eron jälkeen onkin ollut yhtenä keskeisimmistä tavoitteista hallituksen Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma LAPE:ssa, jossa vuosina 2016–2018 kehitettiin eroauttamista Suomessa. Kehitystyötä tehtiin yhdessä maakuntien ja kolmannen sektorin toimijoiden kanssa. Huomio haluttiin pitää siinä, että eroauttamisen palvelut ovat lähellä lapsiperheitä ja lapsen etu ja oikeudet toteutuvat palveluja tuottaessa. Kehittämistyön tuloksena kunnissa selkeytettiin eroauttamisen palvelupolkuja ja lisättiin perheiden mahdollisuuksia saada keskusteluapua ja oikeudellista tukea mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Lisäksi perheiden tueksi luotiin tietopaketteja kuten apuaeroon.fi -sivusto, vanhemmuussuunnitelma sekä sähköisiä eropalveluita kuten vertaistukiryhmiä on tullut tarjolle enemmän. Hankkeen myötä kehitettiin myös eroryhmiä lapsille, vanhemmille ja koko perheelle. (Bildjuschkin 2018, 11, 13, 15, 33.)

Mielenkiintoista olisi saada lisää tietoa siitä, miten eroauttamisen kehitystyö näkyy tällä hetkellä perheiden arjessa. Ovatko perheet paremmin tietoisia siitä, että lapsen asioista olisi lain mukaan sovittava kirjallisesti ja että lasta koskevien asioiden järjestämisessä on huomioitava lapsen etu ja

lapsen kuuleminen ikä- ja kehitystaso huomioiden? Mielenkiintoista olisi lisäksi kuulla kokevatko perheet saavansa tukea varhaisemmin ja minkälaisiin tuloksiin eroauttamisen kehittämisellä on päästy? Onko riittäisyys vähentynyt ja asioista sopiminen helpompaa varhaisen tuen avulla? Kuten tutkielman tulostenkin valossa todettiin, ei aikuisten ja lasten ajatukset ja toiveet kulje aina käsikädessä. Onko eroauttamisen kehittämisellä päästy lähemmäs lapsen äänen kuuluville pääsyä? Jatkotutkimusaiheena itseäni kiinnostaakin erityisesti lapsen mielipiteen selvittäminen vanhempien erotilanteissa. Aihetta voisi tutkia esimerkiksi siitä näkökulmasta, miten lapset itse kokevat tulleensa kuulluiksi ja miten he ovat saaneet vaikuttaa omien asioidensa järjestelyyn vanhempien eron jälkeen. Toinen näkökulma jatkotutkimukseen voisi olla viranomaisnäkökulma siitä, millaisia ohjeistuksia sosiaalihuollon ammattilaisille on luotu lapsen kuulemisen tilanteita ajatellen vai onko sellaisia ylipäätään olemassa?

Lapsi ja vanhempien ero – Lapsuudessa koetun vanhempien eron vaikutukset elämään -tutkielmaan valikoitunut aineisto ei ole täysin vertailukelpoista keskenään. Jokainen tutkimus tarkastelee eron vaikutuksia lapsiin omasta tutkimusongelmastaan tai näkökulmastaan käsin. Tutkimusten tieteenalat myös poikkeavat toisistaan. Täysin vertailukelpoisia ne eivät ole myöskään siksi, että tutkimusten toteuttamisajankohdilla on eroja. Esimerkiksi Wallersteinin tutkimusryhmän pitkittäistutkimuksen ensimmäiset tutkimukset ja seurannat on toteutettu hyvin erilaisessa ajankavassa kuin 2010-luvulla valmistuneet tutkimukset. Perhekäsitykset ja suhtautuminen eroon sekä yhteiskunnan että yksilöiden tasoilla ovat muuttuneet näiden vuosien aikana. On ollut aivan eri asia sanoa olevansa eroperheen lapsi 1970-luvulla, kuin tänä päivänä. Yleinen asenne eroon on muuttunut selvästi suotuisempaan suuntaan. Ajallinen ero tutkimusten välillä näkyy mielestäni myös siinä, että vanhemmat tutkimukset ottavat jyrkemmin kantaa ja ovat ongelmakeskeisempiä. Uudemmissa tutkimuksissa nostetaan esiin kielteisten vaikutusten lisäksi myös myönteisiä vaikutuksia ja tulosten yleistettävyydessä ollaan selvästi varovaisempia. Ajallisiin eroavaisuuksiin vaikuttavat varmasti myös isän roolin aktivoituminen lapsen huoltajana ja kasvattajana sekä lisääntynyt vuoroasuminen.

LÄHTEET

- Alanen, Leena. 2001. ”Lapsuus yhteiskunnallisena ilmiönä: sosiologia ja sukupolvijärjestys.” Teoksessa *Lapsuudesta vanhuuteen: iän sosiologiaa*, toimittajat Anne Sankari ja Jyrki Jyrkämä, 161–186. Tampere: Vastapaino.
- Alanen, Leena. 2009. ”Johdatus lapsuudentutkimukseen.” Teoksessa *Lapsuus, lapsuuden instituutiot ja lasten toiminta*, toimittajat Leena Alanen ja Kirsti Karila, 9–30. Tampere: Vastapaino.
- Alanen, Leena ja Marjatta Bardy. 1990. *Lapsuuden aika ja lasten paikka: Tutkimus lapsuudesta yhteiskunnallisena ilmiönä*. Helsinki: Sosiaalhallitus.
- Alasuutari, Maarit. 2009. ”Kasvatusinstituutiot lapsuuden rakentajina.” Teoksessa *Lapsuus, lapsuuden instituutiot ja lasten toiminta*, toimittajat Leena Alanen ja Kirsti Karila, 54–69. Tampere: Vastapaino.
- Alderson, Priscilla. 2013. *Childhoods real and imagined: Volume 1: An introduction to critical realism and childhood studies*. New York: Routledge.
- Autonen-Vaaranieniemi, Leena. 2018. ”Vanhempien riidat vuoroasuvien lasten näkökulmasta.” Teoksessa *Monen kodin lapset: Lasten monipaikkainen asuminen ja sosiaalityö*, toimittajat Hannele Forsberg ja Aino Ritala-Koskinen, 52–73. Helsinki: Gaudeamus.
- Autonen-Vaaranieniemi, Leena ja Hannele Forsberg. 2015. Vuoroasuminen lapsuuden paikkakokemuksina kolmen tyypitarinan valossa. *Yhteiskuntapolitiikka* 80 (5), 477–456. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/129940/yp1505_autonen-vaaranieniemi.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Bildjuschkin Katriina, toim. 2018. Eropalveluilla kohti sovinnollisuutta. Helsinki: Terveysten- ja hyvinvoinninlaitos. http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/137330/URN_ISBN_978-952-343-257-4.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Booth, Alan ja Paul. R. Amato. 2001. ”Parental Predivorce Relation and Offspring Postdivorce Wellbeing.” *Journal of Marriage and Family*. Vol 63 (1); 197–212. https://www.jstor.org.ezproxy.jyu.fi/stable/3599968?seq=1#metadata_info_tab_contents.

Castrén, Anna-Maija. 2014. ”Konfiguraationaalinen näkökulma perheeseen.” Teoksessa *Perhetutkimuksen suuntauksia*, toimittajat Riitta Jallinoja, Helena Hurme ja Kimmo Jokinen, 139–166. Helsinki: Gaudeamus.

Forsberg, Hannele. 2014. ”Konstruktionistinen lähestymistapa perheeseen.” Teoksessa *Perhetutkimuksen suuntauksia*, toimittajat Riitta Jallinoja, Helena Hurme ja Kimmo Jokinen, 123–138. Helsinki: Gaudeamus.

Forsberg, Hannele, Aino Ritala-Koskinen ja Maritta Törrönen. 2006. ”Kohti lapsisensitiivista sosiaalityötä.” Teoksessa *Lapset ja sosiaalityö: kohtaamisia, menetelmiä ja tiedon uudelleenarviointia*, toimittajat Hannele Forsberg, Aino Ritala-Koskinen ja Maritta Törrönen, 5–19. Juva: WS Bookwell Oy.

Hirsjärvi, Sinikka ja Helena Hurme. 2008. *Tutkimushaastattelu: Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.

Isyyslaki. 2015. 11/2015.

Jallinoja, Riitta. 2014. ”Teoria universaalista perheestä.” Teoksessa *Perhetutkimuksen suuntauksia*, toimittajat Riitta Jallinoja, Helena Hurme ja Kimmo Jokinen, 18–34. Helsinki: Gaudeamus.

Jallinoja, Riitta, Helena Hurme ja Kimmo Jokinen. 2014. ”Johdanto.” Teoksessa *Perhetutkimuksen suuntauksia*, toimittajat Riitta Jallinoja, Helena Hurme ja Kimmo Jokinen, 7–17. Helsinki: Gaudeamus.

James, Allison ja Adrian James. 2008. *Key concepts in childhood studies*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.

Jokinen, Kimmo. 2017. ”Ydinperheestä monimuotoisiin perheisiin.” Teoksessa *Perhe ja avioliitto muutoksessa: Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja nro 127*, toimittaja Maarit Hytönen, 126–146. Helsinki: Kirkon tutkimuskeskus.

Kaikkonen, Risto, Päivi Mäki, Tuovi Hakulinen-Viitanen, Jaana Markkula, Katja Wickström, Marja-Leena Ovaskainen, Suvi Virtanen ja Tiina Laatikainen, toim. 2012. *Lasten ja lapsiperheiden terveys- ja hyvinvointierot*. Tampere: Juvenes Print. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/80049/b79b33f7-e767-4a74-ab5d-40e9b60a1fe8.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

- Karlsson, Liisa. 2012. ”Lapsinäkökulmaisen tutkimuksen ja toiminnan poluilla.” Teoksessa *Su-kelluksia lapsinäkökulmaiseen tutkimukseen ja toimintaan*, toimittajat Liisa Karlsson ja Reeli Karimäki, 17–63. Turku: Suomen kasvatustieteellinen seura.
- Keurulainen, Aleksandra. 2014. ”Muuttuva suomalainen perhe.” Väitöskirja-tutkielma, Itä-Suo-men yliopisto.
- Kontula, Osmo. 2013. *Yhdessä vai erikseen? Tutkimus suomalaisten parisuhteiden vahvuuksista, ristiriidoista ja eron syistä*. Helsinki: Väestöliitto.
- Koskela, Riikka. 2009. *Ero lapsiperheessä: Miten tukea lasta ja vanhempia?* Helsinki: Lasten-suojelun keskusliitto, Neuvo-projekti.
- Kurki-Suonio, Kirsti. 1999. ”Äidin hoivasta yhteishuoltoon: lapsen edun muuttuvat oikeudelliset tulkinnat: oikeusvertaileva tutkimus.” Väitöskirja-tutkielma, Helsingin yliopisto.
- Kuronen, Marjo. 2003. ”Eronnut perhe?” Teoksessa *Perhe murroksessa: kriittisen perhetutki-muksen jäljillä*, toimittajat Hannele Forsberg ja Ritva Nätkin, 103–120. Helsinki: Gaudeamus.
- Kuronen, Marjo. 2014. ”Perheen ideologinen tuottaminen.” Teoksessa *Perhetutkimuksen suun-tauksia*, toimittajat Riitta Jallinoja, Helena Hurme ja Kimmo Jokinen, 81–98. Helsinki: Gaudea-mus.
- Kääriäinen, Aino. 2008. *Ero haastaa vanhemmuuden*. Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto, Neuvo-projekti.
- Laki lapsen elatuksesta. 1975. 1975/704 muutoksineen.
- Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta. 1983. 1983/361 muutoksineen.
- Lapsen oikeudet. 2020. ”Lapsen etu.” Luettu 30.6.2020. <https://www.lapsenoikeudet.fi/lapsen-oikeuksien-sopimus-turvaa-lasten-ihmisoikeudet/sopimuksen-yleisperiaatteet/lapsen-etu/>
- Lastensuojelulaki. 2007. 417/2007 muutoksineen.
- Lee, Nick. 2001. *Childhood and society: Growing up in an age uncertainty*. Maidenhead: Open University press.

Linnavuori, Hannarikka. 2007. ”Lasten kokemuksia vuoroasumisesta.” Väitöskirja-tutkielma, Jyväskylän yliopisto. <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/13389/9789513929404.pdf>.

Lipponen, Päivi ja Pirjo Wesaniemi. 2005. *Lapsi ja ero: kertomuksia lapsesta ja avioerosta*. Helsinki: Kirjapaja Oy.

Mustonen, Ulla, Taina Huurre, Olli Kiviruusu, Noora Berg, Hillevi Aro ja Mauri Marttunen. 2013. *Elämänkulku, mielenterveys ja hyvinvointi. Seurantatutkimus 16-vuotiaista tamperelaisnuorista 22-, 32- ja 42-vuotiaina (TAM-projekti)*. Tampere: Suomen Yliopistopaino Oy.

Mäenpää, Marjut ja Saila Poutiainen. 2009. ”Nuorten aikuisten kertomuksia lapsena koetusta vanhempien avioerosta ja siitä kuulemisesta.” Teoksessa *Ero, vanhemmuus ja tukeminen*, toimittajat Aino Kääriäinen, Juha Hämäläinen ja Pirjo Pölkki, 80–103. Helsinki: Hakapaino oy.

Neale, Bren. 2004. ”Introduction: Young children’s citizenship.” Teoksessa *Young children’s citizenship: ideas into practice*, toimittaja Bren Neale, 6–18. York: Joseph Rowntree Foundation. <https://www.jrf.org.uk/sites/default/files/jrf/migrated/files/1859352243.pdf>

Nurmela, Niina. 2019. ”Alkavan huoltoriidan tunnistaminen ja ammatillinen kohtaaminen” Teoksessa *Tutkiva sosiaalityö: muuttuvat rajat ja vastuut: globaali ja lokaali sosiaalityössä*, toimittajat Tarja Orjasniemi, Marjo Romakkanniemi ja Tanja-Maria. Tauro, 153–166. <https://talen-tia.e-julkaisu.com/2019/tutkivasosiaalityo/docs/tutkivasosiaalityo2019.pdf>

Ritala-Koskinen, Aino. 2001. ”Mikä on lapsen perhe? Tulkintoja lasten uusperhesuhteista.” Väitöskirja-tutkielma, Tampereen yliopisto. https://vaestoliitto-fi-bin.directo.fi/@Bin/2d03f2a2b514381ea6d5a5af49e2725c/1588779030/application/pdf/4248575/Mik%C3%A4%20on%20lapsen%20perhe_sis%C3%A4sivut.pdf

Ritala-Koskinen, Aino. 2003. ”(Uus)perhe lapsen silmin.” Teoksessa *Perhe murroksessa: kriittisen perhetutkimuksen jäljillä*, toimittajat Hannele Forsberg ja Ritva Nätkin, 121–139. Helsinki: Gaudeamus.

Sinkkonen, Jari. 2017. ”Erilaiset liitot, erilaiset erot.” Teoksessa *Lapsi ja ero: eväitä eteenpäin*, toimittajat Heli Pruuki ja Jari Sinkkonen, 11–20. Helsinki: Kirjapaja.

Sosiaalihuoltolaki. 2014. 1301/2014.

Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö. 2019. *Kuntainfo: Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain muuttamisesta voimaan 1.12.2019*. Luettu 30.6.2020. https://stm.fi/documents/1271139/11628549/Kuntainfo_5-2019_verkkoon.pdf/87226381-3509-455f-4762-df0f4bfa6b3a/Kuntainfo_5-2019_verkkoon.pdf

Suomen virallinen tilasto (SVT). 2018. ”Perheet.” Luettu 9.6.2020. http://www.stat.fi/til/perh/2018/02/perh_2018_02_2020-01-31_kat_003_fi.html

Suomen virallinen tilasto (SVT). 2020. ”Käsitteet: Perhe.” Luettu 2.4.2020. <https://www.stat.fi/meta/kas/perhe.html#tab2>

Terveyden- ja hyvinvoinninlaitos (THL). 2019. ”Erotilanteet ja huoltajuus.” Luettu 14.4.2020. <https://thl.fi/fi/web/sukupuolten-tasa-arvo/tasa-arvon-tila/perheet-ja-vanhemmuus/erotilanteet-ja-huoltajuus>

Terveyden- ja hyvinvoinninlaitos (THL). 2020b. ”Isyyden tunnustaminen ennen lapsen syntymää.” Luettu 30.6.2020. <https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/peruspalvelut/isyyden-selvittaminen/isyyden-tunnustaminen-ennen-lapsen-syntymaa>

Terveyden- ja hyvinvoinninlaitos (THL). 2020c. ”Lapsen huolto, tapaaminen, ja asuminen” Luettu 30.6.2020. <https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/peruspalvelut/perheoikeudelliset-palvelut/lapsen-huolto-tapaaminen-ja-asuminen>

Terveyden- ja hyvinvoinninlaitos (THL). 2020a. ”Lapset ja ero.” Luettu 10.4.2020. <https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/lapsi-ja-perhepalveluiden-muutosohjelma-lape-/katsaus-lasten-ja-nuorten-hyvinvointiin-ja-palveluihin/vanhempien-erot>

Tuomi, Jouni ja Anneli Sarajärvi. 2009. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. 6. painos. Helsinki: Tammi.

Valkama, Elisa ja Marjukka Litmala. 2006. *Lasten huoltoriidat käräjäoikeuksissa*. Helsinki: Hakapaino Oy.

Väyrynen, Kristiina. 2008. ”Lapsen tuska huoltoriidoissa: elämää vanhempien välissä.” Lisensiaatin tutkimus, Jyväskylän yliopisto. https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/19004/URN_NBN_fi_jyu-200810235825.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

Wallerstein, Judith, Julia Lewis ja Sandra Blakeslee. 2007. *Avioeron perintö: eron lapset aikuisina*. Helsinki: Gummerus Kirjapaino Oy.

Wallerstein, Judith ja Sandra Blakeslee, S. 1991. *Avioeron jälkeen*. Keuruu: Otava.

Yhdistyneiden kansakuntien yleissopimus lapsen oikeuksista. 1989. 25.5.2020. https://unicef.studio.crasman.fi/pub/public/pdf/LOS_A5fi.pdf

Äitiyslaki. 2018. 253/2018.

Ängarne-Lindberg, Teresia ja Marie Wadsby, M. 2009. "Fifteen years after parental divorce: mental health and experienced life-events." *The Nordic Journal of Psychiatry*. Vol.63 (1); 32–43. <https://www.tandfonline-com.ezproxy.jyu.fi/doi/full/10.1080/08039480802098386>.

LIITE

TEKIJÄ JA JULKAISUVUOSI	JULKAISUN NIMI	JULKAISUN TYYPI	AINEISTO JA MENETELMÄ	KESKEISET TU-LOKSET
ALKUPERÄISET JULKAISUT				
Ulla Mustonen, Taina Huurre, Olli Kiviruusu, Noora Berg, Hillevi Aro ja Mauri Marttunen, 2013	Elämäntilanne, mielenterveys ja hyvinvointi - Seurantatutkimus 16-vuotiaista tamperelaisnuorista 22-, 32- ja 42-vuotiaina (TAM-projekti)	Terveystilanne- ja hyvinvointinlaitoksen seuranta tutkimus, raportti 17/2013	Tutkimukseen osallistui alun perin noin 2200 16-vuotiaasta tamperelaisnuorta, osallistujamäärä on seuranta tutkimuksessa vähentynyt. Aineistot on kerätty kyselylomakkeen avulla.	Lapsuudessa koettu vanhempien avioero ennusti suurempaa riskiä parisuhde- ja ihmissuhdevaikeuksille, psyykkisille ongelmille sekä heikommalle sosioekonomiselle asemalle. Vanhempien ero nähtiin myös yhtenä merkittävänä riskitekijänä aikuisuuden runsaaseen alkoholin käyttöön.
Kristiina Väyrynen, 2008	Lapsen tuska huoltoriidoissa – Elämää vanhempien välissä	Ammatillinen lisensiaatin tutkimus Jyväskylän yliopisto	Neljää 8–17-vuotiaana vanhempiensa eron ja huoltoriidat kokenutta haastatettiin heidän ollessaan 20-22-vuotiaita.	Huoltoriidan nähtiin koskettavan lapsen elämää monella osa-alueella pitkäkestoisesti eikä se ole vain yksittäinen tapahtuma. Huoltoriidan todettiin olevan riskitekijä lapsen mielenterveydelle ja lapsen selviytymiselle. Tutkimuksen mukaan vanhempien keinottomuus altisti lapsia aikuisille kuuluvaan päätöksentekoon.
Hannariikka Linnavuori, 2007	Lasten kokemuksia vuoroasumisesta	Akateeminen väitöskirja Jyväskylän yliopisto	Perustuu 20 vuoroasuvan lapsen haastatteluun, jotka ovat tutkimushetkellä olleet 8–18-vuotiaita.	Vuoroasumisessa elävät lapset kokivat, että heillä on yksi perhe mutta kaksi kotia. Lapset kokivat suhteensa läheisiksi vanhempiensa mutta toivoivat vanhempien keskinäisen yhteistyön olevan toimivampaa.
TIETEELLISET ARTIKKELIT				
Leena Autonen-Vaaranieniemi, 2018	Vanhempien riidat vuoroasuvien	Tutkimus on osa Tampereen yli-	Perustuu 14 vuoroasuvan lapsen haastatteluun.	Vanhempien riidat liittyivät lasten asioiden hoitamiseen

	lasten näkökulmasta	opiston Lasten monipaikkaisen asuminen tutkimusprojektiä.		ja vaikeuttivat tiedonvaihtoa lasta koskevista asioista, joka saattoi asettaa lapsen viestinviejän asemaan. Lapset korostivat vanhempien riitelyn tavanomaisuutta mutta kokivat surua ja harmistumista siitä. Tutkimukseen osallistuneet olivat luoneet läheisen suhteen kumpaankin vanhempansa.
Teresa Ängarne-Lindberg ja Marie Wosby, 2009	Fifteen years after parental divorce: mental health and experienced life-events	Ruotsalaistutkimus Linköpingin yliopisto	Aineistossa 48 vanhempiensa eron 7-18-vuotiaina kokenutta ja 48 ehjässä perheessä kasvanutta nuorta aikuista. Aineisto kerätty Life Event -kyselyn ja mielenterveyden mittaamisen (SCL-90) avulla.	Vanhempien avioeron kokeneilla 22–27-vuotiailla naisilla mielenterveys todettiin huonommaksi kuin muilla tutkimukseen osallistuvilla. Tutkimus osoitti myös, että eron kokeneilla lapsilla oli huomattavasti enemmän elämäntapahtumia yleensä sekä enemmän negatiivisia elämäntapahtumia.
Marjut Mäenpää ja Salla Poutilainen, 2009	Nuorten aikuisten kertomuksia lapsena koetusta vanhempien avioerosta ja siitä kuulemisesta	Artikkeli pohjautuu Helsingin yliopistossa toteutettuun tutkimukseen.	Aineistona käytettiin vanhempien eron kokeneiden 14 naisen ja 5 miehen kertomuksia, joista 17 oli kirjallisia ja 2 suullisesti esitettyjä. Tutkimuksen teon aikaan osallistujat olivat 19–37-vuotiaita.	Vanhempien ero aiheutti lapsille stressiä ja monenlaisia tunteita. Taakkaa saatettiin kantaa aikuisikänsä saakka. Vanhempien eron ei nähty olevan yksiselitteisesti vahingollinen lapselle, vaan eroon saattoi liittyä lasta vahingoittavaa toimintaa.
Alan Booth ja Paul. R. Amato, 2001	Parental Divorce Relation and Offspring Postdivorce Wellbeing.	Amerikkalaistutkimus Pennsylvanian yliopisto	Vuonna 1980 haasteltiin 2033 naimisissa olevaa henkilöä. Haastattelut uusittiin vuosina 1983, 1988, 1992 ja 1997. Tässä kirjallisuuskatsauksessa keskitytään kuitenkin aineistonosaan, jossa on haastateltu samojen perheiden yli 19-vuotiaita lapsia vuosina 1992 ja 1997.	Vähemmän riitaiten vanhempien ero vaikutti kielteisemmin lapsen hyvinvointiin kuin hyvin riitaiten vanhempien eroaminen. Vanhempien erolla oli vaikutuksia lapsen ja vanhemman väliseen suhteeseen, jossa etäännyttäminen todettiin enemmän isä-lapsisuhteessa.

KIRJALLISUUS				
Judith Wallersteen, Julia Lewis ja Sandra Blakeslee 2007 Judith Wallersteen ja Sandra Blakeslee, 1991	Avioeron perintö – Eron lapset aikuisina sekä Avioeron jälkeen	Kirjat perustuvat Wallersteinin tutkimusryhmän pitkittäistutkimukseen	Vuonna 1971 haastateltiin 60 eroperheen jäseniä, joista lapsia oli mukana yhteensä 131. Seuranta toteutettiin samaa tutkimusmenetelmää käyttäen 18 kuukauden sekä 5-, 10- ja 25 vuoden kuluessa. Perheiden määrä laski hieman seuranta tutkimuksissa. 25-vuotisseurannassa eroperheiden lapset olivat ehittäneet 28–43 vuoden ikään.	Vanhempien erolla todettiin pitkäaikaisia vaikutuksia lapsen elämään. Eron jälkeen lasten elämää väärittivät erilaiset elämänmuutokset. Puolet lapsista kasvoivat perheissä, joissa vanhemmat pysyivät vihaissina toisilleen. Lapset samaistuvat vanhempiensa väliseen suhteeseen, jonka vuoksi vanhempien eron vaikutukset voimistuvat lapsen aikuistuesssa ja solmiessa omia ihmissuhteita ja perustessa omaa perhettään.
HAVAINNOLLISTAVA AINEISTO				
Päivi Lipponen ja Pirjo Wesaniemi, 2005	Lapsi ja ero	Kirja ei perustu tutkimukseen.	22 vanhemman eron kokenutta täysi-ikäistä kertoo oman tarinansa.	